

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ СОВЕДИНИН ОРГАНЫ

1925 ЧЫЛДА ҮНДӨЗӨЛӨНӨГӨН

1951
ИЮЛЬ
5
ЧЕТВЕРГ
№ 132 (2306)
ӨРТӨС 20 КӨП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

Облсоветтин Күсүмунда: 1951 чылда колхозтарга, совхозтарга сизген кезилдезин болгаш мал чемнерин силостаарын чорудар дугайында (1 арын).
Дүжүт ажаап алышыккыны болгаш күрүнеге тараа дужаашкыны (1 арын).
ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ: А. Акара.—Райкомнарнын инструкторларынын ролун бедидер (2 арын).
Х. Кула.—Колхозчу амыдыралдын чедийшкени (3 арын).

Д. Деев.—1951 чылдын дүжүдүн хүлээп алырынга Заготзерно пункттарын үлөгөрлүг белеткээр (3 арын).
КНО-да совет төлөөлүкчү Я. А. Маликтин чугаазынын дугайында даштыкыда бижип турары (4 арын).
Кореяда болуушкуннар (4 арын).
Ким Ир Сеннин болгаш Пын Дэ-хуйнин Риджуйге харызы (4 арын).

Мал чеди белеткээринин темпизин дүргедедир

Большевик партия болгаш Совет чазак социалисттик көдээ ажил-агыйның чугула адыры болур мал ажилын хөгжүдериңге улуг китээңгейни салып турар. Ол сагыш салышкының тодаргай илерээшкени болза, «Колхозтарның болгаш совхозтарның продуктулуг нийти мал ажилын хөгжүдериңге үш чыл планының дугайында» доктаалды үндүргөн болур. Ол доктаал болза, көдээ ажил-агый ажилдакчыларының нийтинин мал ажилын хөгжүдери дээш демиселинин дайынчы программазы болган.

Нийтинин мал ажилын хөгжүдөр талазы-биле партия, совет, көдээ ажил-агый органның, колхозтарның болгаш совхозтарның чугула сорулгаларының бирээзи болза, малга быжыг чем суурну тургузары болур.

Бистин областың ажил-агый культура хөгжүдериң дээш партияның болгаш чактыңын хүн бүрүде сагыш салып, сактып четпес улуг дузалычын көргүзүп турары-биле күрүнең ол чугула сорулгаларын күсүдериң бугу аргалары бисте тургустунган. Сизген кезер делгем болгаш эки үнүштүг шөлдөр четчир санныг бары-биле кады, көдээ ажил-агый чаа бедик техника-биле, мал чеди белеткээр янзы-бүрү нарын машиналар-биле чепсеткенген. Машина-трактор станцияларында болгаш совхозтарда нарын техниканы долузубиле ажилга билдир механизаторлар каадырлары бар.

Ындыг турбуза чамдык партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органның талазындан малга быжыг чем суурну тургузарыңе кошкак кичээлди салып турары-биле сизген кезилдезин бистин областың районнарында бо үеге чедир четпес чоруп турар. Июль айның бирде медээ-биле алырга Чаа-Хөл, Тес-Хем, Барыш-Хемчик, Өвүр, Тожу, Тер-Хөл болгаш оон-даа өске районнар мал чеди белеткээрине массалык-биле кирбээн. Улуг-Хем, Каа-Хем, Таңды, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнары сизген белеткелдиге кирээ-даа, бо ажилды кончуг оожум калбартып турар болгаш ол районнарың чамдык колхозтары сизген кезилдезин кирбээн. Таңды райондан өске районнар силос белеткээрине чык 1-де барык эгелеп кирбээн турган.

Ады үнгер районнарың партия райкомнарының, райкүсүмнарның болгаш көдээ ажил-агый органның удурткучулары болза, колхозтарда болгаш совхозтарда, хуу ажил-агыйларда мал чеди белеткээринин хожудаашкыны болуп, беш хонуктарның графиктеринин күсүетимейн үстүрүнүн айымы болуп турунда тайбыш олуруп турар.

Мындыг чорук болза, мал ажилын хөгжүдериң күрүне планын күсүетпейн баар чорукка, кышкы үезде чем чогуңдан малдың хөйү-биле өлүп кырлар чоруунга чедирин болур.

Мындыгнын төлөөзинде, мал чеди белеткээр ажилда сагыш тайбышчы болгаш харысалга чок чорукту доп-доран узуткаш, колхозтарын, совхозтарын болгаш хуу ажил-агыйларын сизген кезилдезинде ассалык-биле кирип, беш хонук-ар графиктерин үзүктөл чокка күсүдериң хемчээр алыр ужурулуг.

Партия райкомнары болза, колхозчуларның, МТС-тер, совхозтар ажилчыннарының ортузунга политик-массалык болгаш организацкы ажилды күштүлдери-биле партия болгаш совет активти чорудар херек.

Сизген белеткелдеринин бугу машиналарын болгаш херекселдеринин—

болу чоруп сизген кестирер машиналарын, аът-биле сизген кестирер машиналарын, силос кээндектерер машиналарын, аът тырбааштарын, хол кадырларын, тырбааштарын бүрүнү-биле долу хемчээлдиг ажыглаар.

Мал чеди белеткээринин планын күсүдериң сизген белеткелдинде ажилдап турарларның күш-ажылын чөп организаастарыңдан улуу-биле хамааржыр. Мал чемнинин белеткелдинде ажилдап турар колхозчу бүрүзү, МТС, совхоз ажилдакчызы бүрүзү хүн бүрүнүн нормазын күсүеткен турар кылдыр ажилды организаастар ужурулуг.

Сизген кезилдезинин болгаш силос салышкынының талазы-биле онаалгаларын чедийшкениң күсүдип турар колхозчуларга болгаш механизаторларга күш-ажылдың макталгалыг немелде төлевириң чазак чери доктааткан. Чазактын ол доктаалын калбаа-биле таныштырары болгаш ону хажык чокка боттандырып турарын, үчүтү кылып турарын үргүлчү хынаары,—партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органның хүлээлгези болур.

Партия райкомнары болгаш эге организаациялары болза, колхозчуларның болгаш МТС-тер, совхозтар ажилдакчыларының ортузунга социалисттик чарышты делгеренгил калбартып, сизген белеткелдинде муракчыларын дуржулгаларын калбаа-биле непередир болгаш оон-биле кады мал ажилыңа быжыг чем суурну тургузарыңа шалтык ужураштырарлар-биле шыңгы демиселди чорудар ужурулуг. Мал чемнинин белеткелдинде ажилдап турарларның ортузунга тайбыш массалык ажилды калбартып, большевикти агитациянын бүгү хевирлерин: беседаларын, солун номчулгаларын, хана солуну үндүрерин, хүндүлөп болгаш көргүзүп самбыраларын калбаа-биле ажыглаары—партия, комсомол болгаш профвилел организаациялары шуут харыялаар хүлээлгелгил.

Партия райкомнары болгаш райкүсүмнар болза, сизген белеткелдин чоруп турарың дугайында айтырыгы беш хонук бүрүзүнде боттарың хуралдарыңа чугаалажып, илеретинген четпестерин узуткаарың болгаш колхоз бүрүзү, совхоз бүрүзү мал чеди белеткээринин планын долдур күсүдериңин оперативтиг хемчеглерин ап турар ужурулуг.

Сизген кезилдезинин болгаш силос салышкынының темпизин баштайгы хүнерден эгелеп бедидип, бүгү колхозчуларын күжүн олче мобилизаастап тургаш, тараа ажаап алышыккының чедир мал чеди белеткээринин планын долдур күсүдериң—көдээ ажил-агыйның ажил-ишчилеринин хүнүн ээлчээнде тургустунган сорулгазы ол. Бо талазы-биле эрткен чылдарың четпестерин— мал чеди белеткээринин күрүне планын күсүетпейн баар чорукту, ону тараа ажаап алышыккыны-биле дапырлаштырар чорукту, сизгенниң хоолулуг үезин эртирер чорукту бо чылын катаптап болбас ужурулуг.

Бүгү бар малга бүрүн четчир саның чемни белеткээр—колхозчуларның, МТС-тер, совхозтар ажилдакчыларының, көдээ ажил-агыйның бүгү ажил-ишчилеринин чугула сорулгазы болур. Бистин областың ажил-агыйның кол адыры болур мал ажилыңа быжыг чем суурну тургузар дугайында улустарың улуг башкызы болгаш баштыкчызы эш Сталинга чагада алган хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күсүдериң—Совет Тываның ажилчы чоннарының алдарлыг херээ болур.

Баштайгы хүннерде

Каа-Хем районун «Ленинчи орук» көдээ ажил-агый артели сизген кезилдезин чокта чаа кирген. Сабавуловтун бригадирлээн сизген кезер бригадазы ажилдын баштайгы күннеринде 50 ажыг гектар сизгенни кескен.

Сизген шөлүңде ажилдап турар

Силос белеткээр черни кылып алган

Улуг-Хем районун улгатырган Ленин аттыг көдээ ажил-агый артелинин Дөн-Теректе ийи дугаар хову бригадазында колхозчулар силосту белеткен алырының ажилын чорудуп турар. Силос белеткээр 3 улуг уургайларын кылган, нийтизи-биле оларның узун дурту—25 метр, дооразы—4 метр, ханызы—2,5 метр болуп турар.

Ол уургайларга 70—80 тонна си-

комсомолчу Ангынмай ажил нормазын хүн-бүрүде ажыр күсүдип турар. Мал чемнинин белеткелдин дүжүт ажаап алышыккының бетинде доозар дээш социалисттик чарыштын хүлээлгелерин колхозчулар алган.

К. ОЧУР-ООЛ.

дусту белеткен ап болур. Уургай казар ажилдын нормазын комсомолчу Кызыл-оол 200 хуу, ол ышкак Седен, Биче-Уруг, Б. Доржукай, Мычый олар нормазын 150—175 хуу күсүеткен. Ынчангаш колхозчулар силосту салып эгелээн, бистин колхоз мал чемнинин белеткелдин июль айның дүргүзүңда доозар.

М. МААЖЫК.

1951 чылда колхозтарга, совхозтарга сизген кезилдезин болгаш мал чемнерин силостаарын чорудар дугайында

«1951 чылда колхозтарга, совхозтарга сизген кезилдезин болгаш мал чемнерин силостаарын чорудар дугайында» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин май 23-те үндүргөн доктаалыңа үндөзүлгөш ажилчы чоннар депутаттарының область Советинин күсүекчи комитетинин шийтирилээни болза:

Бүгү-ле сугаттыг, суг ашкан болгаш чавыс шынааларың сизгенни ийи катап кезип алырың оонаалгаларын колхоз бүрүзүңге тургузуп, сизгенни ийи катап кезер шынааларга болгаш бүгү участоктарыңа мал оदारладырын хоорууну областың көдээ ажил-агый эргелелиңе болгаш райкүсүмнарга дааскан.

Сизген ажаап алышыккыңа болгаш силос салышкыныңа бүгү колхозчуларын кириштирери-биле иштики ажил-агыйда база өске-даа ийи дугаар чергениң ажилында турарларын сизген кезилдезинге кирип, мал чемнеринин белеткелдинде турар бүгү колхозчулар хун нормазын күсүдериң болгаш ажыр күсүдериң чедип алырын райкүсүмнарга, МТС-теринин директорларыңа болгаш колхозтар даргаларыңа хүлээткен.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели 1951 чылдын май 23-те күш-ажылдың төлевириңе эргиде доктааткан мактал шаңналды узатканын МТС-теринин ажилдакчыларыңа калбаа-биле тайбыштырар таныштырарын райкүсүмнарга дааскан, ол мактал шаңналдар болза:

а) колхозтарга сизген ажаап алышыккының болгаш силос салышкынының планын доктааткан хуусаазында ажыр күсүеткени дээш машина-трактор, машина-мал ажилың болгаш шынаа-мелиоративтиг станцияларың директорларыңа, улуг механиктерге, улуг агрономнарга оларның айда ажил төлевириңин

хемчээли-биле кижги бүрүзүңге шаңналды ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин 1950 чылдын декабрь 31-де көргөн өскерлишкениң эзугаар тыпсыр;

б) МТС-тер колхозтарга сизген кезип бергениң ажил төлевириң планда айтыкан бот-өртөөн эзугаар колхозтардан акша-биле төлетирип алыр, ол ышкак машина-трактор станцияларың, машина-мал ажилың станциязының автотранспортту-биле колхозтарын силостаар сизгенниң сөөрткенде оон өртөөн станцияларың бүүрүлгө-сан планында көрдүнгөн планың бот-өртөөн эзугаар тонна-километр-биле колхозтардан тыртып алыр;

в) мал чемнери силостаар ажилды чорудуп турар трактористерге олар хүнде бүүдөр ажил нормазын күсүетпешан, эки шынардыг силосту салганда боттарының кол төлевириңден ангыда, салган тонна силос бүрүзүңге-ле бир-бир рубльди немей төлөү бээр. Трактористерге немелде акшаны төлөп бээрде машина-трактор станциязының агрономунуң болгаш колхозтун даргазының ажилды хүлээп алган актызың эзугаар чорудар;

г) колхозтарда силостаар сизгенни сөөртүп ажилды чорудуп турар МТС-теринин болгаш тускай таарыштырган станцияларың чолаачыларыңа, олар бүүдөр ажилдын планнаың нормазын күсүеткенде кол төлевириңден ангыда салган тонна силос бүрүзүңге-ле 50—50 копейкти немей төлөп бээр. Чолаачыларга акшаны төлөп бээрде автотранспорттун ажилыңдан кирген орулганы эзугаар МТС-тин агрономунуң болгаш колхоз даргазының ажилды хүлээп алган актызың эзугаар чорудар;

д) 1951 чылда трактор-биле силос салыр планының хемчээлин эзугаар

МТС-тер болгаш тускай таарыштырган станциялар боттарының техниктиг чепселдерин-биле колхозтарга силос кылыр черлеринин тудуушкуну кылган дээш 1951 чылда машина-трактор болгаш тускай таарыштырган станцияларын директорларыңа база улуг механиктеринге (кол инженерлеринге) айда алыр ажил төлевириңин чартык хемчээли-биле шаңналды тыпсыр;

е) колхозтарга трактор ажилың талазы-биле сизген ажаап алыр болгаш силос салыр планнарың чедир күсүетпешан МТС-теринин директорларың, улуг агрономнарың болгаш улуг механиктеринин бүгү-ле шаңналдарың хемчээлин 50 хуу чедир кудуладыр.

«1951 чылда колхозтарга, совхозтарга сизген кезилдезин болгаш мал чемнерин силостаарын чорудар дугайында» ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлели бодунун 1951 чылдын май 23-те үндүргөн доктаалы-биле мал чемнерин белеткеп турар колхозчуларын күш-ажылың төлевириңге моон алаанда мактал шаңналды сүмелээнин колхозтарга калбаа-биле тайбыштырар бээр:

а) сизген ажаап алышыккыңа ажилдап турар колхозчуларга күш-хүннеринин кол төлевириңден ангыда ажааган болгаш белеткээр сизгенниң оон кезээр бээр;

б) колхозтарда аъттын сизген кезер машиназыңа ажилдап турган колхозчуларга тараа ажаап алышыккының эгелегиче чедир 40 гектардан ажыр кескен гектар бүрүзүңге-ле 20—20 килограмм сизгенни немей төлөп бээр. Сизген белеткээр дээш колхозчуларга сизгенни санап эгерде сарааттарың хемчээр, оон деңизин үндүргөш хүлээп алган соода чорудар. Колхозтар баштаар черлеринин көргениң эзугаар нийтинин малының

баш санын сизген-биле хандырганың барымдалааш, колхозчуларга санап бээр сизгенни санап болгаш өске-даа чемнер-биле солуп болур;

в) чемнер силостаарың доктааткан ажил нормазын ажыр күсүеткени дээш колхозчуларга күш-хүннерин ийи дапкыр хемчээл-биле санап бээр чорудар.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин 1951 чылдын май 23-те үндүргөн доктаалын эзугаар чемнерин доктааткан хемчээлдиг камгалап курлавырын белеткөөнде база мал кажаалары-биле болгаш сугаттыг-биле хандырбаанда колхозтар кышкы одарже малды үндүрерин хоругдаар. Оон-биле холбаштыр колхоз бүрүзүңүң кышкы оदारларың бөдүүн чемнерин камгалап курлавырын сизгенче шийтичкени-биле бир мыйсыктыг бода малга—7—8 центнерден, чылгы малга—10—12 центнерден, хой, өшкүге 1,5 центнерден эвээш эвес кылдыр тургузарын, ол ышкак малды эң эки кышкы кажаалар-биле хандыраарын райкүсүмнарга, көдээ ажил-агый органның, МТС-тер директорларыңа болгаш колхозтар даргаларыңа дааскан.

Совхозтарын сизген кезилдезинин болгаш силос салышкынының ажилдарыңа хоорайларың база район төптөрүн күш-ажыл кылып шыдаар чурттакчыларыңдан 300 кишини кириштирерин райкүсүмнарга болгаш хоорай Советтеринге облкүсүмнар дааскан.

Колхозтарда болгаш совхозтарда сизген кезилдезинин болгаш силос салышкынының чоруп турар дугайында айтырыгың беш хонук бүрүзүңде көрүп, илеретинген четпестерин узуткаарыңе оперативтиг хемчеглерин ап, колхоз, совхоз бүрүзү сизген болгаш силос белеткелдеринин планын күсүдериң чедип алырын райкүсүмнарга дааскан.

Дүжүт ажаап алышыккы болгаш күрүнеге тараа дужаашкыны

ЧАПЛИНКА. (Херсон облазы). Сиваш деп дустуг хөлдүң чогуңда турар районун колхозтарының шөлдөргө өдөөн комбайнар ажилдап турар. Комбайнери Белев бир хүнүнүн иштинде 25 гектар черин күзүң чалып тараан кызыл-тазы кезип турар болгаш 350 центнер тарааны бастырып турар. Ол ышкак өске-даа оон механизаторлар ыңчаар ажилдап турарлар.

Районун тараанылары баштайгы ажааланы август 1-ге чедир доозар деп хүдөөнгөңөр. Колхозтун ховуларыңдан белеткел пункттарыңа тараа дүжүдүр көштар үзүктөл чок шуужуп турар аларган. Тарааның үш дугаары арылаашкыны кылып турар 73 комбайнардан элеваторларже тараалар кезип кирип турар. Киров аттыг колхоз күрүнеге хүн-бүрү-ле 500—600 центнер кызыл-тасты дужаап турар.

КАМЕКА ДНЕПРОВСКАЯ. (Запорож облазы). Районун колхозтарында тараа кезилдези массалык-биле эгелээн. Ам

бо үеде 4 муң гектар черден күзүн чалып тараан болгаш чазын чалып тараан тараалар кестинген. Тараа кезериң боттун машиналары-биле немесен бугу тарааларын сиптап турар.

Хрещев аттыг колхозта ажилдап турар Днепровскыяны комбайнери Говорух бир хүнүнүн иштинде «Коммулар» деп комбайн-биле норма эзугаар 8 гектар тараа кезер тургаш, 30 гектар күзүн чалып тараан кызыл-тасты кескен. Ол, ола-да хүн 55 чыгыс тонна тарааны бастырган.

Киров аттыг колхозта ажилдап турар комбайнер Василько бир хүн иштинде 28 гектар черин тарааны кестирип, 50 тонна чыгыс тарааны бастырып турар. Калинин аттыг колхозта комбайнери Бова бир хүнде 20 гектар тарааны кезип, гектар бүрүзүңден-же 30—34 центнер тарааны бастырып турар.

Камениско-Днепровская районун колхозтары күрүнеге тараа дужаалгазын калбартып турар. (СЭТА).

Көдээ ажил-агый продуктуларының белеткелди

ЛУЦК. Голобский районун Сталин аттыг көдээ ажил-агый механизастыгың шаны хынап көөрүн шепен чоруткан. Колхоз чүгүле механизастыгың тараа арылаашкыныга ийи шаңга 12 кишини хостаан. Тараа бастырар машинадан саваның сарааттар черинге чедир транспорттерларын ажыглап чорутканы-биле 16 колхозчуларын ол ажилдан хостаан. Ол транспорттерлар болза, К—1100 деп мототилкадан дамчыдыла-биле ажилдап турар.

Голобский МТС-тин машина-трактор мастерскаязының мастерлеринин күжү-биле шаңнарның комплекстин механизациязын районун 16 колхозтарында чорудуп турар. Бо болза, 500 хире кишини хостаар.

ХАРЬКОВ. «Южностроймеханизация» трест коммунизминин улуг тудуларың херек машиналарын, приборларын болгаш херекселдерин кылып үндүрүп турар.

Ийи неделяда Мурнуу-Украин болгаш Сопугу-Крым каналдарының тудушкунун адресинге анык-бүрү дерилге-херекселди чүдүргөн вагонну хуусаа бетинде

Тараа культуларының бастырылганың комплекстиг механизациязын Вольны областын ийи чүс ажыг колхозчулары бир дугаарында чорудар.

ФРУНЗЕ. Чуйск унунун тараа-жылары күзүн чалып тараан тарааларын ажаап алышыккының эгелээн. Каганович районун Маленков аттыг, Панфилов районун Ленин аттыг колхозтарында база Кантский болгаш Калининский районнарың чамдык көдээ ажил-агый артельдеринде баштайгы он-он гектар арбайны кескен. (СЭТА).

Хуусаадан ийи неделя мурнай

ХАРЬКОВ. «Южностроймеханизация» трест коммунизминин улуг тудуларың херек машиналарын, приборларын болгаш херекселдерин кылып үндүрүп турар.

Ийи неделяда Мурнуу-Украин болгаш Сопугу-Крым каналдарының тудушкунун адресинге анык-бүрү дерилге-херекселди чүдүргөн вагонну хуусаа бетинде

Сизген кезилдезинин графигин үзүп турар

Малдың баш санының хөйүнүн талазы-биле Барыш-Хемчик, областың өске районнарының бир дугаар чергезинде туруп турар. Колхоз фермаларында малдын баш саны чыл бүрүде өзүп турар. Районун элөөн хөй колхозтары бо чылын инектен сүтту чылдың бүгү дургузунда алыр деп сорулганы салгаш кышкың бүгү төрүп инектерин тургузу азыраар деп сорулганы салып турар.

Ол сорулганы күсүдир төлөөде, малга четчир санныг быжыг чем-суурну белеткээр негетинер. Ындыг турбуза, район сизген кезилдезинге кончуг багай белеткелдиг ужуражып турар. Районун оон бир колхозтарының чүгүле дөртү сизген кезилдезинге белең болуп турар. «Коммунизмче орук», «Күш-ажылыч», «Кызыл сылдыс» колхозтар си-

ген кезилдезинге чүгүле июнь 14-те белеткенип эгелээн. Ынчаарга «Тилелге» болгаш «Ленинчи орук» колхозтар амдыга чедир сизген кезилдезинге белең эвес болуп турар.

Суму Советтери массаны сизген кезилдезинге багай эвилделеп турар. Ол ышкак районун көдээ ажил-агый килдинизин (Эргелекчи Ойдуна) бо ажилда удуртулгазы база дык кошкак болуп турар. Бо талазы-биле райкүсүмнар (даргазы эш Чанзав-оол) оперативтиг эвес ажилдап турар. Райкүсүмнар мыңкага чедир сизген белеткелдинин талазы-биле чангыс-даа суму Советинин илеткелин ап көрбөөн.

Мал чемин чогуур хуусаазының иштинде четчир саныны-биле белеткээр дугайында райкүсүмнар талазындан дарый шыңгы хемчеглер алыры негетинип турар.

П. КОВАЛЕНКО.

Тудуг бригаданың ажылы

Барыш-Хемчик районун Хенделеде Ворошилов аттыг колхозтун тудуг бригаданы элөөн тудуларын кылып турар. Эрткен каш айларын дургузунда ол бригада 13 бажыңнын ханазын тудуп дооскан болгаш 2 бажыңны шуут ажыглада кирип турар.

Тудугда шалыпчы бызаңчылар болза, комсомолчу Доваартай, бе-

жен чеди харлыг Калзаң олар ажыр нормазын долдур болгаш ажыр күсүдип келген. Тудуг ажилында колаачулар 1951 чылда тудуларын планын күсүдир дээш хүлээлгелер алган. Олар болза, Кызыл-Тайга суму «Кызыл сылдыс» колхозтун тудуг бригаданың социалисттик чарышка кыйгырган.

Х. ХЕРЕЛ.

Малдың чайгы оदारладышының организаастыг чорудуп турар

Барыш-Хемчик районун Эрги-Барлыкта улгатыр катышкан «Большевик» көдээ ажил-агый артели (даргазы эш Идам-Сюрюн) колхозтун нийтилештирген малын чайгы оदारларың үндүргөн.

Колхозтун 351 баш чылгы малын чылгычылар эштер Күр-Базыр, Сюрюн олар Барлык хеминин Ортаа-Бугаш деп серин отыгту тайгазында оदारладып турар. Ол ышкак колхозтун 279 баш инектерин Караңнаар, Конзай-оол олар Час-Адыр деп деп черде оदारладып турар.

Колхозтун малын чайлагалдып үндүреринин мурнуна колхозтун мал эмчизи эш Х. Лопсан малдарын чүзүн-чүзүн аайы-биле үзүп тургускаш, кодурлаан 190 баш шээр мал-

дарын үш катап чүп эмнөөн. Кадык малдарын халдавырыг аарыларга удуур баш бурунгаар сыкыртып эмнөөн.

Нийтинин малында кодур аарының когун үзе эмнээр дээш колхоз баштаар чери Чолдак-Шыраавылак деп хемде кодурлаан малдар чүп эмнээр чеди метр дурттур ваннаны кылган. Ында кодурлаан малдарын ам чүп эмнээр турар. Оон-биле чергелештир колхозтун малынга сөөлгү үеге чедир бар турган мээлээр (баш дескинер) аарыгга удуур шыраак хемчеглерин ап чорутканының түнелинде ам ол аарының когу үстүп турар.

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ

Райкомнарнын, инструкторларынын ролун бедидер

Областың III партия конференциясы болгаш бот чылдык январь айда болуп эркен районнарнын партия конференциялары база бүтү коммунистернин от-чет-соңгудалык хуралдары болза, партия-политиктик болгаш партия-организастык ажалдарда улуг четтестерин ала-келештир, бодунуң шийтирилге-биле партия организациаларынын ажалдарын улам экинжидерге улуг утланышкын берген. Партия райкомнары партия амыдыралында четтестерни ууткаар-да, партияны удуртууга экинжидир чорударда партия эге организациалары, биле хүн-бүрүде боттук харылзааны күштелдир, оларнын ажалына ооза сагышты салыры болуп. Маана инструкторлар оза улуг ролду болуп. Ынчангаш, райкомнар инструктор надырларын шын шилип алыр, оларны большевикчи удуртууганы методунга өөредир, оларнын ажалына дузалаар, оларны принципалдык негедеге чагчытыр ууржурт. Инструкторларнын ажалында түнели болза, оларнын политиктик билинин бедидер, партия ажалына арга дуржулгандан, политиканы болгаш ажал-агыйын айтыр-дарын мергезжилдик дүштүрүп билеринде хамаарыңыр.

Инструкторларнын ажалында кол методу — партия эге организациалары-биле оң хүн-бүрү дик харылзаа-лыг болууда. Олар нити ажал шагынын үштүң ийи хууундан эвези эвезин эге организациаларга барып дузалаарына, коммунистер-биле харылзаа-туударына чарыгдар ууржурт. Олар болза, боттарына оонашкан партия эге организациаларына партия райкомунуң буюрдулук төлөөлери болуп, ийи бугу байдалды, алдарын ажал-чорууда-газын эки билер, ажалдын четтестерин чиди-биле илередир болгаш четтестер-ни ууткаар дугайында бүтү коммуни-стер-биле шийтирилгич хемчеглерин чо-гуур үезинде алыр ууржурт.

Партия комитетинин инструкторла-рынын дорт хүлээлгези — партия ор-ганиарынын үндүргөн шийтирилери херек мырынга күөсөдир, организастык ажалдарына дузалавшаан, оң күө-сөдөдирин контрольдар, партия ажалын экинжидер дөш эң чутула сургаал-да ажалдарын харысалгалы-биле бот-тандырар. Оң-биле кады партия эге организациаларынын мурунга ажалын чаа айтырларын ийи үндүрер болгаш политиканы, ажал-агыйын со-рууларын чедикшиңни шийтирилге-ринге утлааткан эгелешкинерни дег-жин ууржурт.

Партия ажалын экинжидерге ВКП(б)-нин Барың-Хемчик, Сүт-Хөл, Улуг-Хем райкомнарынын инструктор-лары дуржулгалык ажалдан келгенер. ВКП(б) Барың-Хемчик райкомунуң ин-структору эш Чарык-Карак мурунда партия эге организациаларын секретар-инге элөөр үр ажалдан чораш, 1950 чылдын январьда ВКП(б) райкомунуң инструкторуна ажалдан кирген. Бо аразында эш Чарык-Карак колхозтарда,

сумуларда, албан черлеринде партия эге организациаларына үргүлчү барып, оларнын хуралдарына олуржуп, ВКП(б) кежигүннери болгаш ВКП(б) кежигүн-неринге кандидаттар-биле беседалажи, оң уламы-биле эге организациалар сек-ретарыларына багай эвез дузалажи келген. ВКП(б) райкомунуң секретари эш Борбак-оол, партия, профвилелинин болгаш комсомол организациаларынын килдизини өргөлдөжүр турган эш На-зын-оол олар болза, инструктор эш Ча-рык-Карактын бодун партияны удур-тууганына база багай эвез өөредип келген-ер. Ылангыч ВКП(б) райкомунуң бю-розунуң ажал планын Эзугар Аскы-Барлык сумузунда партия организаци-аларынын, ийи комсомол комитетинин ажалын удуртуп турарынын дугайында айтырчың буюрга тургузуп чуталажи-ныр белектер апарган. Олче эш Ча-рык-Карактын чоруткан. Надык айты-рыларын оза сонугурап көөрүн ол бо-дунга сандыган, практиктик ажалдын планын кылып алган. Хыналдадан иле-рөөн четтестерин партия болгаш комсо-мол организациаларынын секретары-ларын боттарына буюрдуң билдирди-бишаан, ажалды улам экинжидерин хемчеглерин эгелеш кылбышаан, прак-тиктик хемчеглерин планнап, сургап берген. Чугле санир болгаш фактылар чыпшы алырны кызыгарлатынмай, ажалдын ханызыне сиңипти, херек кырында организастык ажалдарын дур-жулгалык аргаларын быжыгарлычы эш Чарык-Карак улуг кичээңгейин салып келген.

Оң-биле кады эш Чарык-Карак бо-дунуң байдалды четтестер барын мин-ниң көрү ууржурт. Партия тургузуунуң талазы-биле билин сонсаал чокка бед-дерин орадажыр херек. Партиянын организастык болгаш политик кичиз-дилгели ажалдарынын дугайында ажал-агыйын темалары боду үргүлчү көчүрүп, оңу районнуң партия органи-зациаларынын практиктик ажалына бот-тандырар дугайында бодунуң инициати-валы-биле шийтирилгич ажалдарын кы-лар ууржурт. ВКП(б) райкомунуң бю-розунуң үндүргөн шийтирилге-биле таш эвез болууга таварыгалар эш Чарык-Карактын талазына тургуудаан. Мындык ажалдык байдал райкомнарын инструкторларынга черле турбас уур-журт.

Партиянын удуртуп аппаратында ин-структор болза, база бир хей кезин болуп турар. Олар болза, партия коми-теттеринин боттарынын кудуку органи-зациалары-биле харылзааны быжыг-туударына практиктик төлөөлөр болуп. Мону партиянын чамдык райкомнары чедир үнелевейн турарлар. ВКП(б)-нин Бай-Тайга, Чаа-Хөл, Тес-Хем райкомна-ры дыка үр үенин дургузунда инструктор чок ажалдан келгенер.

ВКП(б)-нин Бай-Тайга райкомунуң инструктору турган Кандан партиянын харысалгалык ажалдан чыдан барык-

ла техниктик ажалдакчыже шилчөөн турган. Ол бодунуң партия обкомунче шийрген бизимел меделелине бодунуң дорт хүлээлгезин күөсетпейн турарын илереткен. Партия райкомунуң сек-ретары эш Канданга эге организаци-аларын партия-организастык болгаш партия-политиктик ажалдарынын ай-тырларын сонугурап көөр дугайында тодаргай сургаалда берейн турган, оң ажал хүлээлгезиниң дугайында негел-ден кошкатпаш, харын бодунуң ол ин-структорун шуут-ла ажал-агый айты-рылары-биле чагчы талаап даалгалар күөсеттеринге кызыгарлатынып тур-ган.

Партиянын Чаа-Хөл райкомуну бодунуң инструктору эш Дамзын чугле партия чырдыгышынын талазы-биле хары-салгалык болуп кылдыр кызыгар-дал тургускан турган. Мынчаар ча-гыс талаалар утланышкыны кылдыр база-ла шын эвез. Инструктор болза, партия ажалынын ажал-агый айты-рыларын кичээңгейин салыр болгаш бар турар четтестерни ууткаар хемчеглерин алыр дугайында дөмө-ле харысалга-лыг болуп. Инструктор болза, хары-салгалык партиянын ажалында, Ындык төлөөдө, инструктор кадырларын эш шилдери, ажал быжыг туруштуг, дур-жулгалык эштерин кирерин партия рай-комнарынын дорт хүлээлгези болуп. Оң мың оларын партияны удуртуу-лаң аргазына сонсаал чокка өөредир херек.

Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр су-музунда партия эге организациалары бүтү кежигүннерини хуралына «көдө ажал-агыйын элечегил сорулгаларына пар-тия организациалары» деп айтырып тур-гускан. Оң райкомче кирген протоко-лунуң доктааларында: «Көдө ажал-агыйын соңгарларды болбас соруга, ларынын дугайында илеткеди күөсөдир-нин доктамы» деп бизөөн болган. Мындык ажалдык уур-утка чок прото-колду партия райкомуну, оң инструктору эш Лопсан номчан кирезинде надык-да меделтел кылбаан. Ужур болза, ол өзү барымдалаан харысалга чок чорукту райкомунуң бюрозунга-да тур-гуура, бир эвез ол эге организациа секретари оңу кылырын билбес болза, херек кырында көргүсөң, өөредир херек турган. Мынчангаш, райкомнарын инструкторларын ажал мергезжилди, идея-политиктик билин бедидери чуту-ла соруга.

ВКП(б) райкомнарын партия, проф-вилеле, комсомол организациаларын килдиз-теринге турса чогуур штаттык инструкторларын ам-даа 50 хууу чок болуп турар. Бир эвез оларын бүрүң-биле чет-челен алган болза, партия-организастык ажалдарын улам экинжидерге улуг ролду болуп чутууга. Надырларын практиктик ажалга шилип тывар херек. Ынчангаш, райкомнарын инструктор-ларынын ролун бедидер.

А. АКАРА, ВКП(б) обкомунуң инструктору.

Көдээ суму Советтери болгаш району

Көдээ суму Советтериниң талазында школаларга, башкыларга болгаш өрө-ниччилерге чутула сагыш салып турарынын эвези эвез чингедерин көргүзүп болуп. Шак мындык көдээ суму Советте-риниң удуртуучулары болза, бүтү-нияти-ниң ажалы өөредилгезин боттандыр-рын хандырып турар бүтү практиктик хемчеглерин чорудар дөш харысалгалык даалганы берип турар чазактын доктаалынын дугайында үргүлчү меде-реп билип турар.

«Келер өөредилге чылынын эгезинге чедир школалар башкыларынын септел-гезин, туудун болгаш мебельдериниң кы-лымы, а ол мынча оттулар чүүлдүң белеткелди доозар, номнарын, өөредил-ге херекселерин, бизимелге, херек-лаар херекселерин белеткел алыр» дугайында чазак болза, чер-чер Советте-ринге хүлээлген.

Районуң чугле көдээ суму Советтерин-ге дайымшаан, бүтү-ниятинин өөредил-гезиниң дугайында хооблуну күөсөдир, бодунуң районунда улус өөредилгезиниң херези бургуназр депшидер. Району болза, район Советиниң күөсөкчи коми-тетиниң бир кол килдизи болуп. Рай-акусомунуң бедик авторитетин ажалга-вышаан, району өргөлдөжүр болза шко-ла херезин бүтү көдээ суму Советте-рин ийеңкейлиг хандыды кириштирер хүлээлгелиг.

Району удуртукчу болза, райкүү-сомуну дамчытыр болгаш азы шуут-ла көдээ суму Советтериниң даргаларына негелдени тургузар, школаларнын ма-териалдык байдалы дөш, көдээ башкы-нын амыдыралында болгаш ажалына таарымчалык байдалды тургузар дөш күрүңе мурнуңа харысалгалык олар-дан негээр эргелиг.

Ындык болза-да, чамдын району эр-гелечилери болза, улус өөредилгезиниң дугайында чазактын директивалары, үстүнде турар совет организаци-аларын доктаалдарын чер-черде эрге-чагырганын органныр кай хире күө-сөдир турарын хынап көөрүн боттары-нын хүлээлгезин алыдыр саваян тур-гар. Бистин областың районнарын улус өөредилге килдистериниң эргелек-чилери барың-ла хей кезин районнар Советтериниң күөсөкчи комитеттериниң кежигүннери болуп турар.

Элөөн хей району эргелекчилери бол-за, боттарынын ажалын көдээ суму Со-веттеринден хоорук, оларын-биле хар-ылзаа чок чорудуп турар. Олар суур-ларда школаларга баргаш, оларнын-биле укуршпас, улус өөредилгезиниң айтырларын шийтирлөөс чүл бар. Улус өөредилгезин ажалын экинжидер-терге чер-чер Советтеринге негелдени салбайн турар. Харын мырыңай чамдык району эргелекчилери көдээ суму Со-веттериниң даргаларын безин билбес, олар-биле ажал дугайында харылзаа чок болуп турар. Ылангыч Эвур району эргелекчилериниң хүлээлгезин күөсөдир турар эш Лаврушин, Барың-Хемчик району эргелекчи эш Лопсан-Эндан, Чаа-Хөл району эргелекчи эш Тары-Сюрюн болгаш оон-даа өскелер шак мындык болуп турар.

Ол районнарда улус өөредилгезиниң ажалын четпес болуп турарынын бир сол чылдагыны болза, району эргелек-чилериниң талазында көдээ суму Со-

веттери-биле ажал-херектин харылзаа-зын тургуспаанында болуп. Району эр-гелекчилери школалар ажалын хынап турга-да, улус өөредилгезиниң талазы-биле көдээ Советтин ажалын хынавай, улус өөредилгезиниң ажалында четтестер-ни чылдыр дугайында хемчеглерин ап чоруттай турар.

Сумуда ажалдын четтестери чыл-ды-тынга болгаш ажалды үндезини-биле экинжидерге активти, көдээ Советтин депутаттарын кириштирбейн турар. Оң чылдагыны-биле үстүнде ада үн-ген районнарда бүтү-ниятинин ажалы өөредилгезиниң хооблуну күөсетпейн, оттулар чүүлдүң хурлаары чок, шко-лаларын белеткелди четпес өөреникчи-лерин, башкыларын амыдырал-чуул-талгазынын байдалы хандыралгалык эвез болуп, өөредилге-кичээңгей ажалын багай тургускан болгаш өөреникчи-лер чанаташ турар.

Районуң улус өөредилге килдизиниң хүлээлгези — школаларнын херекле-деринге болгаш башкыларын мате-риалдык амыдыралына барың-ла көдээ суму Советтер бүрүзү улуг кичээңгей-лик сагыш салган турарын шийтир-ли-биле болгаш шынгазы-биле чед-дик алыр ууржурт.

Районуң улус өөредилге килдизиниң удуртукчу болза, көдээ суму Советте-риниң талазында школа херези чутула бодавас, оңу бичин-даа тооп-көрсөс чоруктар-биле шынгазы демисел чорудур-ууржурт. Району эргелекчилери райкүү-сомунуң килдиз эргелекчилерин эргезин багай ажалга турар болгаш чер-чер Советтериниң ажалында четтестер-биле элгезин турар чүл бар.

Барың-Хемчик району 11 суму Со-веттери бар. Оларнын хей азурунда өөредилгеге кирер уургаларын данзы-га чок, элөөн хей уургалар чанаташ, чамдык школаларнын оттулар кыжы төнгөн турган. Чаа өөредилге чылыг бедилел багай чоруп турар. Бүтү-ниити өөредилгезиниң дугайында хооблуну Лопсан-Эндан чагчы-даа суму Совети-нин даргазынын дугайында айтырчы райкүүсомунуң хуралына чуталажы-ры-биле тургуспаан. Ажал-херек-не принципалдык эвез, озал-шүшпөн удуртукчуларга таарып турар.

Эвур районуң чамдык суму Советте-риниң даргалары школалар айтыр-ларын практик кырынга шийтирил-лөөрүн ажал-агый хевир-биле ойталап турган, Барың-Хемчик районуң чам-дык сумуларында школа назылыг уур-галарын тодаргай ылаштыг даңзыз чок. Эвурнуң Сүт-Даг суму Советиниң дар-газы эш Кочучу школага дуза көргү-сөдир турар. Кыжын школага оттулар чүл чок турган, школалар өөреникчи-лер чанаташа, бо чаа өөредилге чылыг белекел багай чоруп турар. Бир эвез четтестерин чылдатпас болза, оор-таш өөредилгезин болгаш кичээңгей чегең багай түнелдери үнүп, уургалар чанаташ, бир класска ийи чылда өөр-енир чорукта таварып болуп.

Сессияга суму Советиниң даргазы эш Кочучу ийи билдирер, аңа ону шынгазы айтыр дөш Дус-Даг суму Со-ветиниң туснай сессияын чылдырар дугайында Эвур району эргелекчи-

нин күлээлгезин күөсөдир турар эш Лаврушин райкүүсомундан канчап негеп шыдавас болуп турган чүе ийи, улус өөредилгезин хайгарып көрсөс, мындык харысалга чок чорукту болдурбас дугайында орта суму Советиниң депутат-тарынын кичээңгейин утландыр уур-журт.

Школа болза, районда эң-не үлгөр-лүг, культуруг албан чери болуп ууржурт. Школа херими эки септе-нин кылдынган бе, школаның класста-рында болгаш интернатта арыг шөвөр бе, чылгы бе, хандырган сут куткан савалар бар бе, тоң асыларын четче тургускан бе, интернатта чуртпап турар уургалары эки чемперин турар бе бүтү уургалар школага шүштү кээп өөр-енип турар бе дөрвөңгиз дугайында рай-ону эргелекчи, инспектору көдээ су-му Советиниң даргазы-биле азы секретар-ы-биле үргүлчү чуталажышынын чор-удар хүлээлгелиг.

Улус өөредилгезиниң херезинге боду-нуң эки ажалын тода көргүсөң (сонст ажалдакчыларын паралага кыридер болгаш район Советтериниң сессияла-рына оларнын эки ажалын меделте-ри чутула. Сүт-Хөл району эргелекчи эш Вальчир, Биң-Хем району эргелек-чи эш Яновал олар көдээ суму Со-веттерин удуртуп талазы-биле боттары-нын сорулганын чөп билип турар. Ол болза районда бүтү улус өөредилгези-нин херези хөгжүдеринге таарымчалык болгаш улуг дузалык болуп турар.

Олар болза, көдээ суму Советте-риниң ажалдакчыларын район төвүңге чыгып келгел санында-ла школалар-нын ажал-херезиниң дугайында олар-биле боттук чуталажып, бо талазы-биле ажалды башкарып турар. Улус өөредилгезиниң органнырын мурун-да туруп турар сорулгаларыне совет ажалдакчыларын кичээңгейин оңа ут-ландырар.

Райкүүсомнар даргалары эш Чүл-дүмүн болгаш эш Кашенко оларнын дузаламчы-биле району эргелекчи-лери эштер Вальчир, Яновал элөөн бот-тук ажалдарын чорудуп келген, көдээ суму Советтериниң даргалары боттары-нын школаларына үргүлчү барып тур-рар апарган. Олар болза, школалар удуртукчулары-биле кады школаларын ажал-херезин оперативтиг шийтирлеп турар. Сүт-Хөл, Биң-Хем районнары-нын көдээ суму Советтериниң дарга-лары район төвүңге келгенде, районга ылавады барып, ажал дугайында харыл-зааны кылып турар.

Бүгү районнуң көдээ суму Советте-ри-биле районнуң ханы харылзааны болза, бодунуң школаларынын ажал-агый, материалдык баазанын быжыг-лаар, уургаларын өөредириниң болгаш кичээңгейиниң шынгазы белидер, школаларда ажал-агый талазы-биле сандаргай чорукту ууткаар дугайында чер-черде Советтерин активти, калбак хей-ниитини күжү районнуң улус өөр-едилге килдизинге дузалажып турар. Улус өөредилгезиниң органныр партия, Совет организациаларынын хүн-бүрүде удуртууганы-биле тургаш, улус өөр-едилгезиниң айтырларын чедикши-ниг шийтирлеп шыдаар.

П. КУРЧЕНКО.

1950—1951 өөредилге чылында партия чырдыгышынын системасында түнелдер дугайында

ВКП(б)-нин Тыва обкомунуң ай-тышкынына үндөзүлгөш, Тере-Хөл районуң партия организациазы 1950—1951 өөредилге чылында пар-тия чырдыгышынын системасында чамдык чедилгелиг ажалдарын кылган. Чаа өөредилге чылы эгелеп турда, 11 дынакчылык, районда партиянын кежээки школаны, ВКП(б)-нин Допчу курзун өөренир 51 ды-накчылык 4 бөлүмнөр, Ленин — Сталинның биографаларын өөренир 33 дынакчылык 3 бөлүмнөр, 34 дынакчылык 3 политшколалар тургузуунан болгаш аңаа 31 комму-нистер, 42 комсомолчулар, 56 кежигүн эвезтер — шушту 129 кижин хаара тутунган.

Район төвүнде партиянын кежээки школаны ВКП(б) төөгүзүңү Допчу курзунуң, партия болгаш совет тур-гузугун айтырларын талазы-биле программаны дооспаан. Дынакчыларын иштинде району эрге-лекчи эш Ширнен, прокуратурада байбасчы эш Бегзи олар эки түн-недиг болгаш кызымак чүткүлдү өөргөннөр.

Районуң улус судунуң даргазы эш Идам чурум-сагыла болгаш өөредилге талазы-биле кончут четпес болуп, кежээки школаны доозуп шыдаваан.

Районуң чеди чыл школанында ВКП(б) төөгүзүңү Допчу курзун өөренир кол хевирин бөлүмү (пропа-гандистер эштер Доржу, Комбу) өөредилгениң бирги чылда програм-маны күөсеткен.

Ыда эштер Е. Даваа, Тюмен-Байр, Селикпаа, О. Нурсат, В. Дам-дын олар ул бөлүмге эки өөренип, үлгөр-дуржулгалык болганнар. Бөлүмүнүн ийи өөргөненин шынгазы эки болган.

Эки алдын уургайында ВКП(б) төөгүзүңү Допчу курзун өөренир кол хевирин бөлүмү (пропаганда-зи эш Бесонов) Допчу курстун VII бөлүүн төндүр өөргөн. Ол бөлүм-

ге комсомолчу эш Кугаевский эки өөргөн, коммунист эш Храмушин багай өөргөн болгаш бодунуң поли-тиктик билин бедидер дугайында кандык-даа сагыш салбаан.

ВКП(б) төөгүзүңү Допчу курзун өөренир район төвүнде кол хевирин бөлүмү (пропаганда эш Забеев) Допчу курстун VI бөлүүн төндүр өөргөн. Ында комсомолчу эш Ол-феров идеялыг болгаш кызымак өөргөн.

ВКП(б) төөгүзүңү өөренир район төвүнде бедиткен хевирин бөлүмү (пропаганда эш Сагалалар) өөр-едилге программаны күөсетпез бол-гаш бо чылдын февральден бээр өөредилгезин үскен. Ол чорук про-пагандистин сагыш салышкын чок байдалында болган.

И. В. Сталинның допчу биогра-фияын өөренир район төвүнде бөлү-мүнү тыва дыл кырызды салбырын (пропаганда эш Кечил-оол) өөредилгезиниң нити шынгазы бол-гаш организастык байдалы чүтээр эркен.

База ол бөлүмүнүн орус дыл кы-рында салбырын (пропаганда эш Сергеева) нити өөредилгезиниң байдалы четпес эркен, дынакчы-лар организас чок өөренип келген.

Ол ышкаш «Большевик» колхозта бөлүмү (пропаганда эш Куулар) база четпес ажалдаан.

Район төвүнде политшколаның (пропагандистер эштер Ширнен, Барачы) дынакчылары Аракчаа, Барачы, Дамдын, Хаазыт, Кым олар кичээлдерин хей удаа үзүп келген болгаш оларнын политиктиг нити билин кончут чавыс болуп турар.

«Большевик» колхозта политшко-ла (пропагандистер эштер Доржу, Сары-оол) бо чылын чеди темалар-ны өөренип дооскан.

Марксизм-ленинниң теориязын бот-өөредилге-биле өөренип турар кижин 16, бот-өөредилгелигерге ВКП(б) райкомунуң 3 консультанты-

ларны быжыгалаан. Бот-өөредилге-лигерин иштинде районнуң ыяш ажал-агыйын директору эш Пет-ренко, райкүүсомунуң даргазынын оралакчы эш Нурсат олар эки түнелде көргүсөңнөр.

Райкүүсомунуң даргазы эш Ком-бу, РО МГБ-нин начальниги эш Ко-лупаев олар бот-өөредилгени чугле өзү-барымдалаап, тоомча чок бай-дал-биле эртергеннөр. Бот-өөредил-гелигер-биле ажал хайнышкын-чык эвез организастатын, партия райком оларны болуп-чогууру-биле контрольдап, удуртуп шыдаваан.

Районуң бүтү партия чырдыгыш-кынына 14 пропагандистер ажал-дал турган. Өөредилге чылынын иштинде про-пагандистерин чөвүлел хуралын бир катап кылган, 3 хонук хуусаа-лыг бир теоретиктиг семинары база эртерген. Пропагандистерге хүн-бу-ру практиктик инструктортарын рай-комдан үргүлчү берип турган.

Өөредилге чылынын иштинде пар-тия чырдыгышынын дынакчы-ларынга болгаш бот өөредилге-биле өөренип турарларга теоретиктиг лек-цияларын 8 катап кылган.

ВКП(б) райкомунуң оон пропа-ганда болгаш агитация килдизиниң доктаамал эвез удуртууганынын ха-раазы-биле база пропагандистер эш-тер Сагалалар, Забеев, Куулар олар-нын четпес ажалдааны-биле 3 бөлү-мүнү өөредилге программасы бо чылын күөсетпез.

ВКП(б)-нин Тере-Хөл райкомуну 1951—52 өөредилге чылын чедикши-нин эртерер дөш, эртерен өөр-едилге чылында болган четтестерин үндезини-биле ууткаар дөш ам бу-гу талазы-биле эки белекелди кы-лар.

К. ЧАМЗЫРЫН, ВКП(б) Тере-Хөл райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчи.

Школа туудунуң бызаңчылары шалыпкын ажалдап турар

Барың-Хемчик районуң Кызыл-Тайга сумузуңуң эге школаны 1951—52 өөредилге чылында 40 кижин өөр-енир бир класс немей тудар планын. Ынчангаар ол класс туудуңга херекте-тирлер 903 чудуктарын сумунуң ажалын чөвүнүң күжү-биле дүжүрүп белектеэн.

Ынчангаш суму Совети школа ту-дуунга кирери-биле 10 кижини, кер-тин туударына 6 кижини 3 хирээлгил дилгил бригадасы кылдыр, шушту 16 кижини үзүп тургускан. Ук бызаңчылар боттарынын тускай хуралына чыл-гал, класс туудуңуң хазанын доозар, адакы, үстүңү шалазын салыр, аңаа херектеңнер манза материалын бүрүн дилгил күөсөдир-биле ук хуралына улуг хүлээлгени алгаш, организастык-биле киргениниң түнелди ол хүлээл-ге эки күөсетип турар.

Чүл дээрге, класскы хазаны доо-зулган, адакы, үстүңү ооргазы санды-ган, адакы, үстүңү шалаларын чазап турар. Ук бызаңчыларын чөм чүтүп болгаш өскө-даа байдалдарын суму Со-ветинден чогууру-биле хандырып турар. Бызаңчыларын удуртукчу — десат-

Хей-ниитиниң ажалынча сагыш-салышкыны

Улуг-Хем районуң Хендерге суму Советиниң депутаты К. Шойдаң школаны өөредилгеге болгаш ажал-агый эки тургун дөш улуг сагыш салып тур-ар. Эш Шойдаң ада-илерин ортууңга тайылбыр ажалын чорутпаш, чана-таш уургалары школаны бүрүнү-биле чып өскөп турган.

Школага херектеңнер өөредилге херекселерин, чөм-продуктарын өскө-даа чүтүдөрүп өөртүр транспортту органи-застап, школаны чутула чүтүдөрүп-биле хандырып турар. Школаның сеп-телгезинге чутула херектеңнер 3 тө-

Школа септелгези

Чөө-Хемчик районда өөредилге чы

Колхозчу амыдыралдын чедишкени

Бай-Тайга районун Хөл, Бай-Тал сумуларынын амылчы чоннары шаанда хемчин башынч залшал хаяларынын аразына түрөгү, көшкүн, бидаргай амыл-агылгы чораннар. Большевик партиянын совет чакатын, башын Сталинның хун-бүрү саяш салышыны-ныбиле көшкүн, түрөгү амыдыралга чоран ареттар 1940 чылда МЧАЭ болуп, мал болгаш чер амылын хөгжүдөр зигелерге ажылдап келгеш, 1940 чылда көдөз амыл-агыл артелиниң Уставын хүлээп алган. Уставты ёзуугар амылдап тургаш, 1950 чылда улгатыр катышкан Сталин аттыг колхоз болу берген.

Шаанда көшкүн чоран амылчы чоннар сууруну амыдыралче шилчип турар. Колхозтоң түш-ажыл кылып шыдар кижилери 490 ажыг болуп, нитиниң амыл-агылын хөгжүдөргө тергини сонуурагдыг ажылдап турар.

Колхозчулар суурунда кирип, шаанда чаңгыс өргөн-даа чок черде, ам 60 ажыг чуртталга бакычтары, школа, эмнелге, кызыл өг, дарганнаар мастер-сия, туубу кылыр, чугай ортедир чер-лерин кылып алган. Бо чылын 19 ба-жычтары тудар плавындан 4-тү тудуп доокан болгаш 12 бакычтарына хая-зын доозуп алган. Тудугта 78 эр, 36 херөөн колхозчулар шупту 114 кижя амылдап турар, ол ышкаш 6 тергени, 13 ажыл аштарын тудуг бригадында доктаамал быныглап берген.

Колхозчу чер ажылы шапкыны-биле өзүп, тарылга шөлү эрткен чылдан 125 хуу өскен, Колхозка тергини чергенди техниказы-биле чепселген МТС улуг дузаны чедирин турар. Бо чылы тарылтаны МТС-тиң дузаламчызы-биле бедик агротехникти деңгелге эрттирген. Амгы үеде тарааның чайгы ажаалга-зында 30 ажыг колхозчулар амылдап турар. Тарааның баштайгы сугарылга-зын кол нургулайын доозуп турар.

1951 чылда мал өстүрер планын нитизи-биле 108 хуу күүсеткен. Оң иштиңде чыгыны — 110 хуу, мыйыс-тыг бода малды — 100 хуу, хой, өшкү-нү — 125 хуу, хаванын—123 хуу күү-сеткен. 25 колхозчулар мал кажаала-рын тудуп турар. Колхозта мурнакчы-лар өзүп турар. Хойжу өш Маңвай-оол төрөөн 55 хойдан 55 баш хураганна-ры, төрөөн 90 өшкүдөн 93 баш анай-ны; өш Чыдым төрөөн 112 хойдан 114 баш хураганнарын бүрүн доруктуул алган. Ол ышкаш мурнакчылар колхоз-та дыка хой.

Амгы кол сорулга болза, сизге незил-дезин кыста хуусаада доозары-биле на-ды тарааның чайгы ажаалгазын органи-заастыг чорудары, оң ажаап алышкы-нына үлегерлиг белетгенири болгаш сууруну ажылын үзүктел чожа шап-кын темш-биле чорудары болур.

Х. КУЛА,
колхозта партия эге организация-зының секретари.

Эрткен чылын Тыванын машина-орук станциязы организастанган. Станция Тывада оруктары кылыры-биле хой чаа механизмерни алган. Чурукта: орук тудуунуң «Скрепер» деп машиназынын орук дески-леп турары. Чуруу А. Ермолаевтин.

Автомашиналарга эң эки орук дээш

Областың автотранспорт харылзааыч чедиштининг чорудар дээш хамынтың мурунда орук тудуунуң амылын кы-лып күүседир. Машиналар саат чо-роор кылдыр оруктуң чамдык үрелген черлерин септеп алыры чугула. Оң-биле кады машина чорур чаа оруктары кылдыр. Автотранспорт болза, бистид об-ластың байдалына, оң ажыл-агыйын, культуразын болгаш үлетпүрүн хөгжү-дөргө оңа улуг укур-дузалаг деп түвө билдинир. Улуг-Хем районунуң Мичурин аттыг колхозунуң кеңигүне-ри болгаш ылангыя комсомолчулар Хай-раканның үстүү талазында автомашина оруунуң септелгезинде иденкейлиг ажыл-дап турар.

Орук септелгезинде 16 комсомолчу-лар, колхозчулар, сайны казып алба-шаар, орукта төп, ону дескилеп, кылып

турар. Комсомолчулар—Сунгаа, Буду-лай, С. Дорку олар хүн-бүрүде 5—6,5 кубометр сайны кижя бүрүзү нактап, орукка төп, орукту дескилеп, кылып турган. Ол ышкаш колхозчулар Марк-оол, Вези, Чүлдүм, Удуур-оол олар хүн-бүрүде 5—6,5 кубометр чедир сай-дышты казып, орук кырынга ону төп, орукту орсулап турар.

Уйну-Контун удуртканы—орук ту-дуунда ажыл-ишчилер 10 хүнүн дур-гузунда 443 кубометр сай-дышты на-ктап, орукка төп орукту орду, дески кылдыр кылган. Олар орук септелгезин-ин ажылын моон сонгаар улам эки чо-рудар дээш сорулга салган, оларның аразында социалисттик чарыш калбарган, алган хүлээлелерни бедик шынарлыг күүседир дээш ажыл хайныгып турар.

С. ДАДАР-ООЛ.

Орук септелгезин чугула нөөр

Тес-Хем, Эрин районнарының об-ласты төвү-биле харылзааыч машина оруунуң Кызыл-Арыг биле Балгазын аразында нежек черин чалдап кылгандан бээр дыка үр өрткен.

Ол нежек черин септелгезин четче кылбааныдан ам ону машиналар арай-деп эртип турар. Ылангыя чазың, кү-зү ийикпе, чайын-даа чаас сөөлүңде машина ол орукка ыяныла 2—3 шакты, харын оон-даа хой шактары хей эр-тир болгаш машина балгаша дүшөш

үрелер чүүдөргө өзээш өвөс таваркып турар.

Тараа ажаап алышыкыны, күрүңге тараа дузаалагы дээш улуг ажылдар ам удавас өгөлөөр болгай. Ол амылдар-ны шалыктын болгаш шынарлыг эр-тир машина оруунуң септелгезинде дыка хамааркыч.

Областың орук килдизи болгаш ү-стүңде багай оруктуң хамааркып турары райүүсом ол орукту чооку үеде сеп-тээр чугула.

БАДАРЧЫ.

Хереме суму Советиниң ажылының дугайында

Улуг-Хем районунуң Хереме суму Советиниң нити ажыл чорудулгазы чөптөс чоруп турар. Суму Советиниң даргазы Борбак-оол сонгулданың албан хүлээлгезиниң дугайында арат чоннар-лык мурунуга хүлээлгезин херекке ал-бай, Советниң ажыл чорудулгазын ала-чаяаарладып турар.

Суму Советиниң ээлчеглиг сессияла-рын үндүс хойлуу ёзуугар докта-тылган хуусаазында чымдырбайн ту-рар, ол хамаан чок суму Советиниң ийи-чаңгыс болур сессиялары нандыг-

даа белеткел чок болуп турарындан аңаа депутаттарны киржилгези конгут багай болуп турар.

Сумуда эге школаның нити ажыл-агыйн септиргени суму Совети ич-кээңгей салбайн турар. Ол ышкаш эң ылангыя төп өөредилгелиг башкылары айт-хол-биле хандырбааныдан Кызылга барып, шылгалда дүжүр дээш олар район төвүнче чедир чадап келгенер.

Хереме суму Советиниң ажылыңче райүүсом кичээңгей салыры чугула.

Р. ХУНАЯ-ООЛ.

Ижин тифи болгаш ижин аарыы

Ижин тифи болгаш ижин аарыы ижин шөйүндүнүң халдавырлыг аарыгалары болур, ол аарыгын мик-робтарын чүгө улгатыр херексел-дин дузазы-биле көрүп болур, мик-робтар, дириг амытаннар ону өс-күдүп үндүрер.

Ол аарыгаларын микробтары (бактериялары) чавыс температура-га болгаш соок дошка, дон черге өлбөс, дириг артып, күштүг болур. Ынчаарга олар бедик температура-ны мырнай шыдавас; 60 градус че-дир изидер болза, бир шак дургу-зунда өлүп каар, ыңчаарга 100 гра-дус изидер болза, каш минута иш-тинде өлүр.

Аарыгнын тыттып үнер дөстөлгези болза, аарыг үзүндө чүгө аарыг кижилер болур эвес, харын ол аарыг-биле аарып эрткен кижилер болгаш кадык кижилер болур, ын-дыглары аарыг таралдыкчылары деп адаар. Чамдык кижилерниң органи-зминде дириг микробтар ол кижя арааш кадык болганының соонда-даа артып калгаш, олар аңаа өзүп, сидик болгаш кадык албан-биле ка-ды чамдык үелерде каш чыл ишти-нде дашкаар үнүп чоруур. Ындыг кижилерни аарыг таралдыкчылары деп адаар. Бир эвес ындыг кижилер за-водтарнын ижер суг дажыры черле-ринде, аш-чем үлетпүрүңде, хой нити чөмөнниле, албан черлеринде, садыг четкиңизде ажылдап турар болза, чурткакы чоңга онза айыл-дыг болур. Ынчангаштын ижин тифи болгаш ижин аарыы-биле аарып эрткен кижилерниң столова-ларга, буфеттерге, аш-чем ма-газиннеринге, аш-чем бүдүрүл-гелеринге болгаш өске-даа чер-лерге катап ажылга хүлээп алырын чүгө эмчиңиң болгаш лаборатория-ның чогуур шынчиге хыналдазы-нын, тускай санитар хайгааралынын чөпшээрели-биле кирип ап болур.

Халдавырлыг аарыгнын неперне өсүүкүрүңге чик хевирлиг ааран болгаш аарыгнын хевирни таныткан-маан хевирлер улуг аймылдыг бол-луп турар. Оң-биле кады ындыг кижилер дескиндир турар кижилер-ге аарыг халдавырларының непер-редикчилери болуп турар.

Хирлиг холдар — аарыг халда-вырлары тыттырынын кол чылда-гааннарының бирээзи болур. Бир эвес санитар — арыг шевениң чу-румун сагывас болза, хирлиг хол-дар дамчытыр аш-чем кылыр черге, аш-чем продуктуларынга, белен кылган чөмөннири базаарга, столовааларга болгаш буфеттерге садылгач турар үеде, хирлиг хол-дар-биле инек сагганда ону дам-чытыр халдап болур.

Бир эвес белеткээң чөмөр сүт, тырткан эт, балык кылдынганының соонда хой-нити черлериниң чөм-өнниле буфеттеринге үр үеде шыг-жатынып чыдар болза, ижин аар-тыр халдавырлыг аарыгаларын микробтарынга (курттарынга) таар-ымчалыг эки чөм болур.

Бажың сээктери аарыг халдавыр-ларының непердикчилери болуп турар. Сээктер кижиниң кадык ал-банындан эң-не таарымчалыг чөм-өнни оон алыр. Оон чөмөннип ал-гаштын кижиниң чөмөнни кырынга хонуп, чалгынардында болгаш мик-робтарында чыпырып алган микроб-тары чөмгө тарайдыр, чүгө ол-даа эвес, оон ангы-даа сээктерини иш-тинде микробтар база бар, оларны ич-хиреде диригте ап үндүр төп чо-руур.

Ижин тифи-биле халдавыр деген соонда ийи-үш недель эрткенде аарыры. Аарыгнын эгелээр демдек-тери шаг-шинээ үстүр, баш аарыры, температуразы бедир, чамдыкта куду олуртур.

Аарыглыг чоруктар араанынын ийи-үш неделезинден эгелээш өсүүкүр, бүгү байдал азтаргаар ту-мааргай болу бээр. Ижин тифи аар-аары болур, аарыг кижя өлүп-даа болур. Аарыг 4—8 неделя уламчы-лаар. Ижин тифиниң келдээрин өк-теде легдирер, бестерини ыжары болур. Аймылдыг келдээршик бол-за, шөйүндүрлерден хан үнери, аңаа оюлган тыттыры болур.

Ижин аарыы дарый-дарый куду олуртур, хан болгаш шара холумак албан үнер чорук-биле эгелээр. Ки-жиниң температуразы бедир, азы чамдыкта нормальдыг турганындан-даа куду болу бээр. Ижин аарыы-биле араан кижиниң бажы аарымыр, уйгузу келбестээр, денгел-шыдалы копкаар. Аарыг болза каш хонук-тан каш неделяга чедир уламчы-лаар, чамдыкта шуут үе-үеде кирип келир чооку аарыг болуп ишчилер.

Бир эвес эмчи, азы фельдшер аарыг кижини эмнелге черинге ча-тырар дээр болза, ону аргалыг-ла болза, ол доран-ан кылыры чугула. Аарыг кижя — долгандыр турар-ларны аарыгынын дөстөлгези бо-лур деп чүвени утпатар. Аарыг кижя эмнелге черинге эмнелгени, ажаалганы алыр. Аарыг кижини эм-нелге черинге чорударынын мурун-да ону өскелерден көжөгелеп тус-кайлаар, азы болдунар болза тускай өрөөлгө чыгырар, ону ажаарын чаңгыс кижиге дагыр черек, аңаа тускай аяк, саваны бээр, оон ол са-вазын өске улустар ажылгалавс ужурулуг. Аарыг кижиниң чедир ич-

вээн чөмөнниң артыын боттарында-даа, өске улуска-даа бербедер, отка өртөдиптирер. Аарыг кижиниң хир-лиг аяк, саванын ижер сода катгаш-сугга хайындарынар (стакан сугга шай шопулааның ишти сода салыр). Аарыг кижиниң кеткен иштини хө-вин, дөжек херекселин, аржыктын, думчук аржыктын болгаш оон-даа өске чүүдлерин чуурунун мурунда чылыгымаар сугга шөлөк немээш-2—3 шак иштинде чыгыргаштын оң соонда изиг сугга бир шак дур-гузунда хайындаргаштын чүгө оон соонда чуп эгелээр. Аарыг кижини сидини, албанын, кускузун, дүклүр-ген чараа, думаазын дүңкеиниң тус-кай савазынга кадагалап, 10 хуулуг алорлуг чугай эзилдиринге хо-лааш, кырын дуглааштын 2 шак эрткен соонда ам албаннар бажы-ның үндүрүп төгүнер. Аарыг кижини тудуп, азы оң идик-хевинге хол-деген санында холунары саваннап, шөткөлап эки чунар. Аарыг кижини эмнелге черинче чоруткан соонда, ол кижиниң чыткан өрээлин, ба-жыңга кедип турган хөп-зынын де-зинфексилеп, хора чок кылыр. Де-зинфекцияны санитарнык тускай амыл-агылчылар — дезинфекторлар чорудар. Ол амыл-агылчыларга азы-бүрүңүң дузаламчызын көргүзүңер.

Аарыг кижини долгандыр туруп турар кижилер эмчиңиң айтымыш-кыны-биле аарыгны баш удур бол-дурбас тускай эмни-бактериофагты ишкен турар ужурулуг.

Ижин тифи болгаш ижин аарыын болдурбазынга камгалап эм тарыл-газы улуг рольдуг. Ол эмнер болза, ижин, шөйүндүнүң халдавырлыг аарыгаларын болдурбас. Камгала-дык эмнерин ишкен кижя аары бо-лур-ла, ындыг болза-даа оларга чик хевирлиг эртер болгаш нарыдавас, ыңчаарга сегиря эм ишпез кижя-ден дыка дүргөн болур. Ижин тифиниң удур эм сыкыртышыкын бир чыл хире, ыңчаарга ижин аарыгын чур эм сыкыртышыкы 4—6 ай хире камгалаар. Ынчангаштын ол ажыл чыл-бүрүде катаптаар ужуру-луг.

Санитар-арыг-шеверниң чурумун күүседир! Чөмөнниң мурунда, ажыл соонда, албаннар бажынга чоран санында холдарынын сава-нап эки чунар. Холдарынын дыр-гактары кезип, оон аңаанда ижин арыгланаар. Ном ажарда, аңаа санаарда салаанары дыла-нар-биле өтүрбедер. Суг болгаш сүтү чүгө хайыдырып ижинер. Ногаа, чимис, кат чүүлдерин чир-иңерниң мурунда изиг суг-биле эки чунар.

Аш-чем продуктуларынын доврак-доозундан болгаш сээктерден кам-галап шывыңар. Халдавыр таралдык-чылары — сээктерни утуктар. Аш-чем артыын болгаш хирлиг савалар-ны артырын, сээк чыбанар. Чөм артымышкыны октар хууну дугла-лыг тургузуңар. Аш-чемни, аяк, са-вазы сээктерден камгалаар. Сээк-терни утуктап чок кылыры-биле: марля азы нарын демир четки бар болза, оларны-биле сонгалары дуглаңар. Сонганың үстүкү кезээңге саазынын чыпыргаштын аңаан-дан үстүңге чедир дилиндектэй кес-килээш азып болур. Ол дилиндектэй кескен саазынар хат халыырга ыскай бээр шимчээштин сээктерни хойзур болгаш бажың иштинче ки-реринге шактык болур.

Албаннар бажыңнарга, пок тө-гер оңгарларга, хааржактарга хоюг довракты төгүңер.

Хөмөнни, хөдлерни, кара суглар-ны болгаш кудуктарыны поктадыр-жанар. Суг алыр черлер чоотунга пок, өдөк төгөр чер кылбаңар. Хөм-нерге, хөдлерге, суг моондактырга хирлиг идик-хөп чугбанар, кым-да ол черлерни хирлендирбезин хайгааранар. Аарыг суг хөвөлбөткөргө чүгө чугган болгаш изиг сугга хайындарын хепти чуп болур. Хөм-ге хөп чуурун улустуң ижер суг алыр болгаш эштир чериниң аңаан-да тускайлаан черлерге чуп болур. Кудуктарыны таарымчалыг байдалга тургузуңар, кудуктарыны ишти бы-жык кажылап, кырын чыпыр шы-вар шывылгыт, хөй-нитиниң суг узар чаңгыс кочалдык болур ужу-рулуг, кудукту долгандыр черин с-рың талтааш, суг кудук иштинче дедир кирбеси-биле ийленчектиг кы-лыр черек. Кижя болган-на болуңуң савазы-биле кудуктан суг узуп алы-рын болдурбанар, чүгө дээрге кижя бүрүзүңүң савазы бир дөмей арыг чөмөр эвөс болгаш ужурунда хирлиг сава-биле кудукче тиф болгаш ижин аарыгаларын халдавырла-рын кирип болур. Кудук чанынга арыг шевени сагыңар, оон чанынга хөп чугбанар.

Чиг суг болгаш рыноктарга база хөй-нитиниң ажылгал черлеринге хуу кижилерин холдап садылаар сугларны ишпенер. Ындыг суг аарыг халдавырынын дөстөлгези болур чадавас.

Кижя бүрүзү хуунуң болгаш хөй-нитиниң арыг-шеверниң чурумун сагывышаан, бодун болгаш дескиндир турарлары ижин, шөйүндүнүң халдавырлыг аарыгаларында кам-галап ап болур.

П. ЧЕРКАШИН.

Мал чайгы оदारладышыкында

Чаа-Хөл районунуң Ак-Дуруг су-музунда В. И. Ленин аттыг көдөз амыл-агы артели 1951 чылда мал-дын чайгы оदारладышыкынын чөп-түг таарыштырган.

Колхозтун бүгү хой, өшкүзүн чеди кезек черлерде, серин тайга-ларда, чайгаларда хуваап тур-гускан. Колхозтун эң эки хой кадар-чылары эштер Монгуш Кызыл-оол 289 хойларны, Чаа-Хөл районунуң Ак-Дуруг сумузуңуң Кара-Сугга, Дон-дук Монгуш 479 хой, өшкүнү Кара-Сугуну Эзим-Аксы деп черге одар-дылары-биле 1951 чылын июнь 3-те үнүпкен. Ук чайгаларда шээр малдын денгилдези экижиң, 2—3 килограмм чедир немей семирпип ту-рар.

Ол ышкаш инектин, чылыгынын чайлаглаашкынын база чөп таарыш-тырган. Эш Сединиң кадарган 60 ажыг инектерин, эш Монгуш Суван-нын кадарган 35 ажыг молдурга, казыраларын ол сумунуң Алдын-

Булак деп черге чайлагладыры-биле июнь 10-да чоруткан. Саар инек-терниң бирээзинин-не ам чайлагга хүнде берип турар сүдү 2—3 литр ажып турар. Колхозчу малчынар эштер Кызыл-оол, Дондук, Седен олар малды канчаар оदारлатса экил дээр дугайында сумелерин колхоз-тун зоотехник эш Түлүш Өлчейден үргүлчү ап, ук сумелерни херек кы-рынга чедишкениң ажылдап тур-рлар.

Ук колхозтун бүгү-ле 2270 ажыг хой, өшкүлери ам кидин-түлүк чай-лаглаашкында.

Ук көдөз амыл-агы артелиниң 440 ажыг чылгы малын комсомолчу эш М. Сандак биле коммунист эш М. Ламажап олар Ак-Дуруг суму-зунда Чымчак-Ооргада кадарып ту-рар.

Артельдин мал-маганынын чайла-ладышыкынын зоотехник эш Өл-чей, колхоз даргазы эш Бегзи олар эки удуртуп турар.

М. МААДЫР-ООЛ.

Культармейжилерниң ажылы

Бижия билбестерни бижя билер кылдыр, биче билдрлерин эки билер кылдыр өөртөкөн турары онза улуг укур-дузалаг сорулга болур. Өвүр районунуң колхозтарында, сумуларында бижя билбес болгаш биче билер чорук-ту узуугаар талазы-биле бижя болгум-нерин тургускан. Ол болгумнерде 23 культуармейжилер ажылдап турар.

Бо чылдын бир дугаар кварталында культуармейжилер бижя билбес турган 80 кижини бижя билер кылдыр өөртө-кен. Оң иштинде Солчур сумуда культуармейжи Базыр-оол, бижя билбес 17 кижини, Биче-оол — 13 кижини, база районунуң чеди чыл шлолазының комсо-

мод эге организациязының секретари Догдан-оол 6 кижини бижя билер кылдыр өөртөкөн. Саглы, Солчур суму Советтериниң даргалары Херел, Ден-зин олар бижия билбестерни бижякке өөрдир талазы-биле элэон организа-стыг ажылдары чорудуп турар.

Дус-Даг суму Совети (даргазы эш Кончук), ол сумуда партия эге органи-зацыны (секретари эш Бадрына) бижия өөрдилгезиниң болгумнерин, культуар-мейжилерни боттуг удурттайн турары-дан болгумнерниң ичээлдери үстүп, чорувайн турар. Ол бижя болгумне-риниң ажылын дарый диригизери чугула.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

1951 чылдын дүжүдүн хүлээп алырынга Заготзерно пунктуларын үлегерлиг белеткээр

Бистид областың тараажылары бо чылдын чакы тарылганы организа-стыг эрттирген. Часы тарылганы колхозтар эң ич хуусаада, бедик агротехникти деңгелге эрттирген. Оң тодаргай хере-чи болза, колхозтарын болгаш сов-хозтарын ховуларында тарааларның үнүгү кончуг эки, дески, чагай үнүп турарында болур.

Заготзерно пунктуларының техникти баазанын чогуур өйүңде, эки шынарлыг белеткээри — бо чылдын дүжүдү тараа-лары үзүктел чожа болгаш эки камга-ладдыг хүлээп алырынга улуг ужур-дузалаг болур. Белеткел пунктулары б-гү тала-биле белеткээри болза, белет-кел органнарының канчаар-даа аажок улуг харысалгалыг сорулгазы болур.

Совет чазак белеткел пунктуларын чогуур өйүңде болгаш эки шынарлыг белеткелниң болгаш машиналары, транспорт организаастарынын баш удур белеткээриниң улуг ужур-дузалагын ай-тып турар. Ажылчы чоннарың депутат-тарының область Советиниң күүсөкчи комитеди «1951 чылдын дүжүдүндөн тараа хүлээп алыр Заготзерно пункту-ларынын техникти баазаларының белеткелиниң чоруп турар дугайында» айтырыгы көргөш, Заготзернонунч об-ласты конторазынын-даа, белеткелдер пунктуларынын-даа ол ажылга багай белеткелни айттышаан чогуур хөмчө-лери кириң.

Белеткелдин техникти баазаны белеткээрин, чаа тараа складтарының туду-дур дүргө кылдырып болгаш оларны июль 20-де бүрүн белен тургузарын Заготзернонунч область конторазына болгаш белеткелдер пунктуларының ди-ректорларынга облүүсом дааскан. Ол ышкаш Заготзерно пунктуларынга каа-

дырлары шилип алыр, четчелээр дуга-йында практиктиг дузаламчыны чедир-рин райүүсоомнарга дааскан.

Бо чылдын июль 1-де областа складтарының септелгези 91 хуу, чаа тараа складтарынын тудуу—55 хуу, дең-зилерниң септелгези — 76 хуу, тараа арыглар машиналар септелгези — 79 хуу күүсеткен. Бо көрүзүңүл болза, Заготзерно пунктулар ажылының тем-пизиниң кошкаан херечилеп турар бол-гаш пунктулары тараа хүлээп алырын-га бүрүн белен турарын дүргөн чөдөш алыры хүлээдип турар.

Заготзерно пунктуларынга чазак ды-ка улуг дузаламчылары чедирген. Ча-даанада болгаш Кызыл-Мажаалыкта ту-дуп турар чаңгыс-ай хевирлиг ийи тараа складтарын тударынга хой хөрөңи-ни берген. Күш хой кирер ажылдары, ылангыя тараа складтарын механизастар-ыныга, Чадаанада болгаш Кызыл-да ре-албаазыга автомашиналардан тарааны дү-жүр болгаш машиналарга тараалары чүдүрер чөптөлгөлдөр кылдырыга 256 муң рубльди үндүрүп берген. Кызылдың дээрбезин механизастарыныга 107 муң рубльди, ол ышкаш областа пунктулар-ның чуртталга бакычтарын тударынга 70 муң рубльди берген.

Тарааны эки шыңгаарын болгаш хү-лээп алыры экивиждери-биле Заготзерно пунктулары хөй чөптөлгөлдери болгаш хөмчөлдери алыр. «Кузбасс» деп көжүл чорур тараа кургадыр 2 херек-селди, 18 тараа арыглар машина

КНО-да совет төлөөлөкчү Я. А. Маликтин чугаазынын дугайында даштыкыда бижип турары

КЫДАТ

ПЕКИН. Совет Эвнелинин КНО-да төлөөлөкчү Я. А. Маликтин радио-биле чугаазына корей айтырынын талазы-биле хамаарыштыр чугаазанын тайылбырлавышаан, «Гунженъибао» солунун бижип турары: «Кыдаттар бистер Маликтин саналына бүрүнү-биле катыжар бис. Кажан-даа корей айтырынын тайың өзү-биле шитпирлээр дээш туржуп турар бис.

Корей айтырынын тайың өзү-биле шитпирлээр дугайында Совет Эвнелинин болгаш Кыдаттын саналын АКШ каш катап сонгаарладып келген. Бодунун Кореяга удур агрессия дайынын калбартышаан, АКШ бистин Тайванны эжелеп алыры-биле бодунун шериглерин чоруткан болгаш оон-биле дайынның өртүн Кыдаттын кызыгаарларынчы чооктулаткан.

АКШ Кыдатче халдап кирерин шитпирлеп алган деп чүвени чижектер көргүзүп турар деп оон ынай солун бижип турар. Ону болдурбас дээш америк агрессияга удур, Кореяга дузаламчы көргүзери дээш база бодунун Төрөөн чуртун камгалаары дээш демиселди эгелээр ужурулуг болган бис, мынаарга кылдат эки-турачылар Кореянын Улустун армиязы-биле кады америк агрессорларга өлүмүң согушкуну таварыштырган. Бидык болза-даа, америк агрессорлар оон чогуур түнөлдү албаан болгаш бодунун агрессия дайынын калбартыр деп бодап турар ышкыш!

ГЕРМАНИЯ

БЕРЛИН. Бүгү делегейнин тайыңга ынак улустары, оон ишинде немец улус Маликтин ол саналын изин-биле деткип турар деп «Берлинер цейтунг» солун, Я. А. Маликтин чугаазынын дугайында бижээ мурнуку чүүлүңе демдеглен турар.

Делегей херэеженнеринин демократтыг федерациязынын күсөкчи комитетинин Я. А. Маликка чагаазы

НЬЮ-ИОРК. КНО-да ССРЭ-нин доктаамал төлөөлөкчүсү, июнның дургузунда Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинин даргазы болуп турар Я. А. Малик июнь 25-те КНО-нуң секретариатына чагаа чоруткан, ук чагаа болза, 1951 чылдын июнь 21-де делегей херэеженнеринин демократтыг херэеженнеринин күсөкчи комитетинин чагаазын Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинин документизи

АКШ

НЬЮ-ИОРК. Юнайтед Пресс агентелинин дынадып турары-биле алырга Кол Ассамблеянын сессиязынын даргазы Энтезамнын корреспондентилерге медеглээни болза, Я. А. Маликтин саналы корей дайынын доостурар чорукче экээр сулуг идегелдиг деп бижип турар.

«Нью-Йорк таймс» солунун корреспондентизи Гамильтонун чугаазы-биле алырга болза, «КНО-нун төлөөлөрүнүн хөй кезээ—совет саналды эки өөренип көөр ужурулуг деп чүвеге идеген турар».

Я. А. Маликтин КНО-га саналы тайың талазынын дензизинче чайлып турар деп «Дейли компас» солунун корреспондентизи айтып турар.

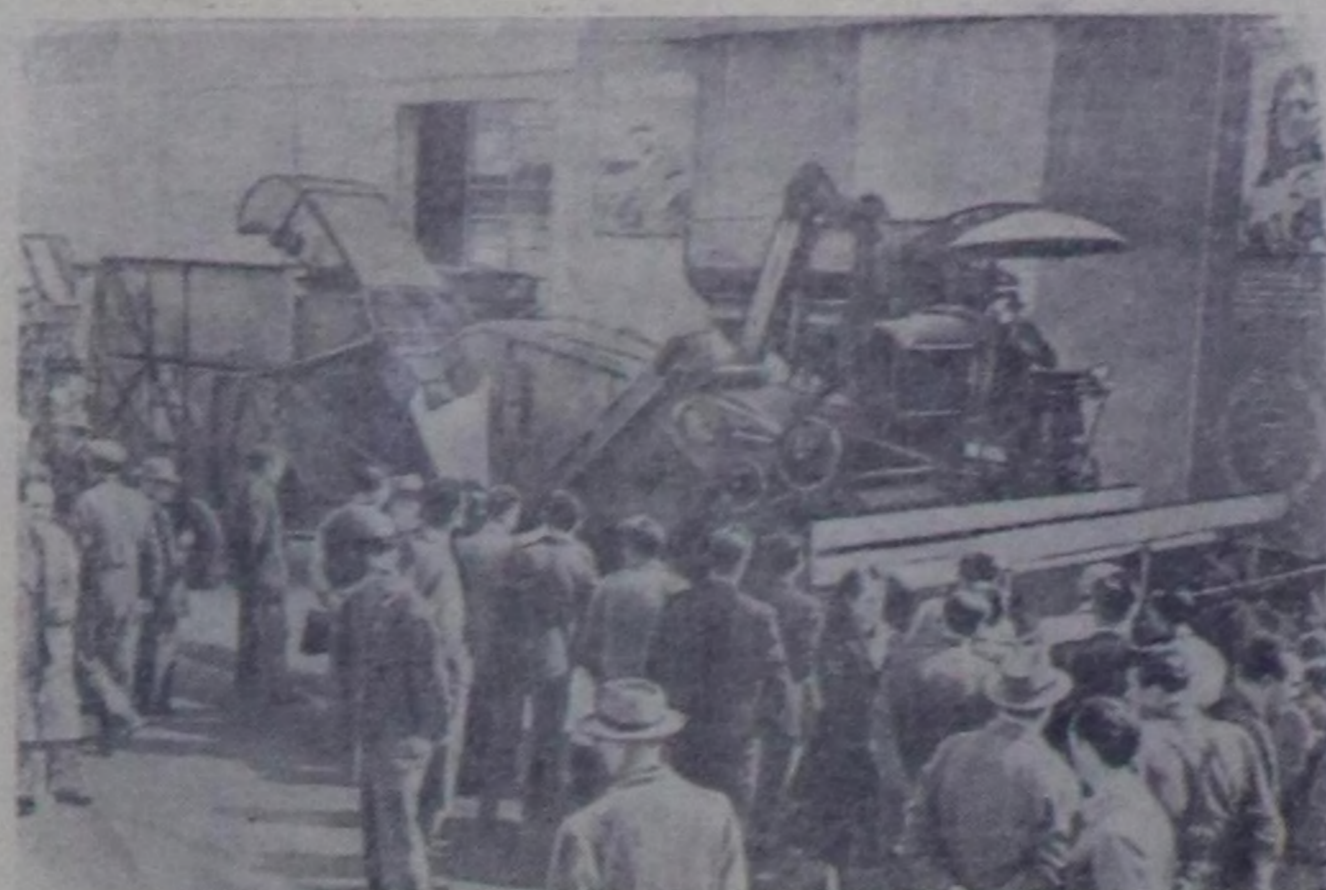
Ассоциэйтед пресс агентелинин Вашингтон корреспондентизинин дынадып турары болза, даштыкы херектер талазы-биле сената комиссиязынын даргазы Коннэли «Маликтин саналын эки өөренип көөр херек» деп корреспондентилерге медеглээ.

География штаттан даштыкы херектер талазы-биле комиссиянын база бир кижигүнү Джордж бо айтырынын редакция чүүлүңе Маликтин саналын сонгаарлатпайн хулээп алыр херек деп кыйгырып турар.

АНГЛИЯ

ПРАГА. Телепресс агентелинин Лондон корреспондентизинин дамчыдып турары болза, Кентерберийн архиепископу доктор Фишер Я. А. Маликтин саналы кандыг-даа берге болза, хулээп алдыгын турар ужурулуг деп медеглээ.

(СЭТА).

ИТАЛИЯ. Миланга бүгү делегейнин үлөтпүр делегелгези болуп эрткен Советтин делегелгези бүгү-нитинин сонугралын хаара тудуп турган болгаш ону муң-муң кижилер сонуграп көргөн. ССРЭ-нин үлөтпүр бүдүрүлгелеринин бүдүргөн продукциялары советтин күчүлүг техниказын, социалистиг үлөтпүрлеринин тайың тургузуун аңаа пледияп турган.

Чурукта: Милан делегелгезинде советтин көдээ ажил-агый машиналарын улус көрүп турары.

Күрүңе айылдыг херек үлөткөн архиепископ Иожеф Грэстин болгаш оон дузалакчыларынын херээниң талазы-биле шиткел

БУДАПЕШТ. Будапештинин комитет судунун коллегиязы күрүңе айылдыг херек үлөткөн архиепископ Иожеф Грэстин болгаш оон дузалакчыларынын херээниң талазы-биле шиткел үндүргөн.

Күрүңениң демократтыг тургузушкунун дүжүреринче угландыр ажил кылып, улуска удур кем-буруулуг идегеттерин даштыкыже дөзип үнеринге дузалап, ол бүгү чоруктарын удуртукчузу деп санатырган кол буруудакчы И. Грэсти 15 чыл кара-бажыла хоругдап шиткен. Ол организациянын ажил-чорудулгазына идекеллиг киришкени дээш буруудатырып турар Пал Божикти 10 чылда кара бажына шиткен.

Эндрэ Фаркашты — ол организацияга идекеллиг киришкени дээш 8 чылда кара-бажына шиткен.

Вандел Энпредини организациянын ажил-чорудулгазына идекеллиг кирип, демократтыг тургузууну дүжүрер сорулганы салып, шпион кылды даштыкыже кезип үнер чорукка дузалажып турганына буруудатыргаштын 14 чылда кара-бажына шиткен.

Дьюла Хадье — Ковач улуска удур кем-буруулуг, демократтыг тургузууну дүжүрер сорулганы салып, шпионаж, валюта болгаш тараа-биле чийең салды кылып турганы дээш 13 чылда кара-бажына шиткен.

Иен Иштван Челлараны улуска удур кем-буруулуг херектер кылганы, ону чажырып турганы дээш база боо-чепсек шыгжар, чийең салды кылып, документилер өскөртүп, даштыкыже дөзип үгөннерге дузалап турганы дээш суд 10 чылда бажынап шиткен.

Суд бо шиттиргеннеринин хамаары эргелерин 10 чылда кызып, оларга хамаарышкан эт-хөргөңилерин кураал алыр дугайында шиттирнин үндүргөн.

Өлүркүчү чорукка буруудатырып, анаа дузалап, улустарын дайын сөөлүңдиги тайың кады ажилда-кылгазын үрээринче угландан кем-буруулуг херек ужурундан буруулуг

деп санатырган Ферени Везерни хөргөңизин хавырвышаан, өлүрүп шидери-биле доктааткан.

Алайша Понграцанын херээни шериг трибуналына шилчткен. Чүге дээрге бодунун шпиончу ажил-чорудулгазынын үезинде шериг талазы-биле медеглериң база-ла дамчыдып берип турган.

Пасло Хевей дугайында шиткел үндүрбээн, чүге дээрге оон кем-буруулуг ажил-чорудулгазы чепсектиг бөлүктөр организациялары-биле харылзаалык болгаш бо талазы-биле удуртукчу рольдуг болуп турган бээ азы чүгө идекеллиг киришкени турган бе деп ам-даа доктаатпаан. Хевейнин херээни ам база катап тускай көөр апар.

Шиттирп турарлар моон мурнунда кажан-даа шиттирп чорбаан болгаш Ватикандан херээниң Үстүкү органнын дужаалы-биле хөдөлип турганын барымдалаш, чийгелделерин тыясканы шиткел доктаалда чугаалап турар; Грэстин чызылап кыраанын, Божиктин аарын болгаш өске-даа чылдаганынын суд база-ла санап көргөн.

Прокурор П. Ялалы шиттирп турар Везери дугайында шиткел доктаалга чөпшээрер турар, өскелерин дугайында бодунун чөпшээрвейи турарын илереткен болгаш элээн кадыг кемчег алырын негевышаан, хомудал кириер мен деп медеглээ.

Понграца болгаш Хевей дугайында судтун шиттирнин прокурор хулээп алган.

Шиттиргеннеринин камгалакчылары хомудал кириер күзелениң дугайында медеглээ, шиткелди чөптү деп санааш шиттирп турарлар Энрелиден өскелери база-ла анаа катышкан. Везер болгаш оон камгалакчылары өршөөл көргүзөр дугайында дилек кириер бис деп медеглээ.

Хомудалдарны 8 хонук дургузунда кириер турар ужурулуг, — оон соонда Венгриянын улус республиказынын Үстүкү судунга ук херекти шилчткен турар.

(СЭТА).

Италия чазактын ажилчынарга удур хоойлу төлевилели

РИМ. Чазактын ажилчынарга удур чогадып кылган хоойлу төлевилелин бир дугаар кезээ июнь 28-те парламенттин Ажилчынарга удур ук хоойлу төлевилелин парламентке бадыйлады-биле ынаар удавас кириер деп турар. Ол хоойлу төлевилелин парламенттин кезээнде профэвилел организацияларынын юридиктиг статусу, коллективтиг керээлерин канчаар чарарынын болгаш коллективтиг күш-ажылчы маргылдааларын канчаар чарарынын негелделери бижитинген.

Чүгө күш-ажыл министрствозунда бүртүктүргөн профэвилел организациялары коллективтиг керээлер чарар эргелик болуп болгаш кандыг-бир профэвилелчи ажил чорудар эргелик болуп деп ук хоойлу төлевилели ынаар көрүп турар. Ынчаарга, профэвилел организациязы бүртүктүрер деп бодала, ол «бодунун бүрүн демократтыг угланышынын» көргүзөр болгаш ылангыя, ажил соксадарын чарлаарда ийикпе, азы кандыг-бир профэвилел катыжышыкыныче катыжып кирер дээнде профэвилелинин бүгү кижигүнчериңден айтырып тургаш, кылдыр деп бодунун уставына ыявалы айтыр. Шериг ажилдакчыларынын болгаш «шеригезэн» организацияларынын ажилдакчыларынын профэвилел организацияларыныче кирерин ук хоойлу төлевилели шуут хораан болгаш оон аңгыда, профэвилелдери ботта-

рынын кижигүнчериң ат-данзылары күш-ажыл министрствозунга медеглеп бээр хулээлгелик болуп турар, а мынаарга ук министрство «ол ат-данзыларын хынаар» эргелик болуп турар.

Бир эвес күш-ажыл министр кандыг-бир профэвилел организациязы бодунун «демократтыг характерин» чидирген-дир деп шиттирлээр болза, бүртүктүрерин чөпшээрелин, тодаргайлаарга профэвилел организациязынын амдырап турар эргезин кандыг-даа аме шуут кызып каап болуп. Күрүңе албан-хаакычтары болгаш коммуналдыг бүдүрүлгелеринин албан-хаакычтары коллективтиг керээлер чарар эрге чок, чүге дээрге, оларнын күш-ажылчы харылзааларын «тускай дүрүмнер-биле ийикпе азы күрүңе чыгыргаларынын актылары-биле таарыштырар» деп ажилчынарга удур ол хоойлу төлевилелинде шыыйп турар.

Бир эвес коллективтиг күш-ажылчы маргылдаалар үнер болза, ук маргылдааларны эптеширеринин орындажышынын ыявалы кылырын ол-ла хоойлу төлевилели баш-бүрүңгаар көрүп турар. Ол хоойлу төлевилелин ийн дугаар кезээ «министрлер чөвүлели чугаалажып көрүп турар» болгаштын, ук ийн дугаар кезек парламентин маан. Ол кезек ажилды кымнарны чүге соксад болуп, болбазына хамаарыштыр турар.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Улустун армиязынын Кол командалыкынын дынады

ПХЕНЬЯН. Кореянын улус-демократтыг республиказынын Улустун армиязынын Кол командалыкынын июнь 30-де дынатканы болза, Кореянын улустун армиязынын кезектери бүгү фронтларга кылдат эки-турачыларын сырый деткимче-зи-биле ол черин бодунга ужурудузалыг тудушкуннарны чорударын үрүлчүлээр.

Июнь 29-та дүңе Улустун армия-

зынын дүңе бомбалаар ужар-чүлүнү катыжышкынынары Ыйчжонбу хоорайнын соңгу талазында дайынын шериглеринин мөөнөтинген районунда күштүг бомбалашкынын согушкунун таварыштырган.

Июнь 30-де дайынын самолёттарын келдэн адыжы-анчыларнын отрядтары дайынын үш самолёттарын аңдара адып бадырған.

(СЭТА).

Ким Ир Сенниң болгаш Пын Дэ-хуэйнин Риджуэйге харызы

ПЕКИН. Июль 1-де Синьхуа агентелинин дамчытканы болза:

Бо хүн консультациянын соонда Кореянын Улустун армиязынын дээди командалыкызы генерал Ким Ир Сен болгаш кылдат эки-турачыларнын командалыкызы Пын-Дэ-хуэй Катышкан Нацияларнын боо-чепсектиг күштеринин кол командалыкызынын медеглериңе хары кылдыр катышкан дынадыг чарлааннар.

Генерал Ким Ир Сенниң болгаш генерал Пын Дэ-хуэйнин дынадында мынча деп чугаалап турар: Катышкан Нацияларнын боо-чепсектиг күштеринин кол командалыкызы, генерал Риджуэйге.

Бо чылдын июль 30-де тайың чугаалажылгалар дугайында силерниң медеглериңи адывас. Дайын чорудулгаларын соксадыр болгаш

тайыңны доктаадыр дугайында чугаалажылгалар чорудары-биле силерниң төлөөлөкчилер-биле ужуражырынга удурланмайн тур бис дээрзин силерге дынадыр хулээлгелик бис.

Ужуражышкынын чери 38 параллелде Кэсон район болзун деп санадап тур бис: бир эвес силер чөпшээрер болзунарза, бистин төлөөлөкчилериниз силернин төлөөлөкчилерге 1951 чылдын июль 10 болгаш 15-тин аразында ужуражырынга белен.

Ат салганнар: КИМ ИР СЕН, Кореянын Улустун армиязынын дээди командалыкызы, ПЫН ДЭ-ХУЭЙ, Кылдат эки-турачыларнын командалыкызы.

1951 чылдын июль 1-де.

Кореяда дайынга кымнар байып турары

НЬЮ-ИОРК. «Нью-Йорк геральд трибюн» солун юнайтед пресс агентелинин корреспондентизинин телеграммасын парлаан ында дынадып турары болза, 1950 чылдын июль 1-ден 1951 чылдын март 31-ге чедир, азы Кореяда дайынын оң ай болганында конгресс комиссияларынын бирээзинин медеглери-биле алырга, эн улуг 10 америк катыжышкынынар чазактын бүгү шериг чагыларынын 27 хуу-

зун алган. Ол-ла медеглериңи эсугаар алырга, ол-ла он айларда чазактын бүгү шериг чагыларынын кезин АКШ-тын эн улуг 50 катыжышкынынарын аразында хуваатынган. Эн хөй чагылар алган эн улуг катыжышкынынарын даязы «Дженерал мотордан» эгелээ, ыңчалза-даа өскө артан катыжышкынынарын аттары дыматпайн турар.

(СЭТА).

Кореяда америк авантюрага киржиринден индонезия оятаап турар

ГААГА. Анега агентилелин дамчыдып турары болза, АКШ-тын күштүг негелезинге хары кылдыр Индонезиянын даштыкы херектер министрствозунун кол секретаринин

медеглениңи болза, Индонезия бодунун боо-чепсектиг күштерин Кореяда дайынга киржиринге хереглээр кылдыр чорутпас дээ.

(СЭТА).

Абаданда байдал

ТЕГЕРАН. Абаданан нефть херек кырында колдуунда-ла чүдүртүп чорутунмайн турар. Нефть продуктуларынын чүгүн адывас деп иран эрге-чагыргаларга хол үжүү бээринден капитаннары ойталаан, нефть чүдүрер, берези-ле 10 муң тонна ишкир 9 пароходтар боттарынын нефтилиг чүктөрүн эрикте турар цистерналарга үндүр сордуруп каапкаш, Абаданан куруг чоруй барганнар. Ынчаарга, 12 муң тонна ишкир, нефть чүдүрер, норвег туктук бир пароходтун капитаны негетинин турар хол үжүүн берген болгаш ук пароход Абаданан нефтилиг чоруткан.

Абаданнын чоогунда Персид шенкете язы-язы туктаргы нефть чүдүрер элээн каш он пароходтар «байдалдын тодараарын» манап турарлар.

Ол флотилия-биле кожа ийн англи крейсер кыжаныг болуп болгаш

ираннары коргударынын чепсээ болуп база туруп турар. «Моршис» деп база бир англи крейсер Шат-Эль-Арабче кирип келген болгаш Абаданнын нефть болбазырадыр заводунун чанында туруп алган.

Оон аңгыда, «Журнал де Тегеран» медеглеп турары болза, кырында чепсектиг солдаттарлыг, ийн чартык муң тонна ишкир бир англи судно Абаданнын чаны-биле Басраче чоруй барган.

ТЕГЕРАН. Абаданда нинти байдал тайың. Абаданнын нефть болбазырадыр заводунда техниктиг англи специалистер боттарынын ажылы өжөгөр үзүп турганынын түңнелинде, июнь 27-де, кежээ, ук заводче электрэнергия бээрн соксан болгаш суг хандырылгазы база соксан. Ынчалза-даа ук үрелишкени иран специалистер болгаш ажилчынар дүргөн эдип алганнар.

(СЭТА).

Харысвалгалыг редакторнук хулээлгезин күсөдип турар Б. Д. ХӨВЕНМЕЙ.

НАДЫК ДИШТЕР—кадыкты камгалаарыңга дуза болуп турар.

Диштериниң хүнүн-не удуурда чүп туруңар. Аскыңарны чөм чиген сөөлүңде чайып төгүңер.

Кадык чемни күш-биле дайнаар чорук диштерни быжыглап турар. Металл бүдүмелдер-биле диштер аштаванар. Грек тоорукту, чимис сөөктерин казыванар, чигирни диш-биле буза ызырып хемирбөнер.

Эми эртир изип болгаш соок чөм ижиң, чивенер. Температураның хевенер күштүг өскөргөзүп дишти үрөттер.

Боттарынарын диканерин чылдын-на эмчиге шинчидип ап туруңар. Аарыг диштер аразына микробтар чыгы бээр, олар ижиң, чүрек, бүүрек, нерва, карак болгаш өс-

ке-даа органны аартып болур. Аарыг бээрин манавайн, үрөлгөн диштерини эмнединер.

Тыва областан санитар чырыдышкын Бажыңы.

Тыва областан санитар чырыдышкын Бажыңы.

Тыва областан санитар чырыдышкын Бажыңы.

Тыва областан санитар чырыдышкын Бажыңы.

Тыва областан санитар чырыдышкын Бажыңы.

Тыва областан санитар чырыдышкын Бажыңы.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл Шетиниян кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОНЫ: Харысвалгалыг редакторнук 3-82; харысвалгалыг редакторнук 3-83; редакциянык 3-84; харысвалгалыг секретарының проналында болгаш аялгачы, көдөз ажил-агый, үлөтүр болгаш хансылар, чазак индустриянык 3-88; иштинки информация, булгадгелериниң 3-89.

Б01175.